

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI, TEKNOLOJİ POLİTİKALARI VE
İNOVASYON YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

TASARIM HUKUKUNDA TESCİLSİZ TASARIMLARIN KORUNMASI

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Pınar ORHAN

Ankara, 2026

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI, TEKNOLOJİ POLİTİKALARI VE
İNOVASYON YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

TASARIM HUKUKUNDA TESCİLSİZ TASARIMLARIN KORUNMASI

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Pınar ORHAN

**Proje Danışmanı
Doç. Dr. Selin ÖZDEN MERHACI**

Ankara, 2026

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DÖNEM PROJESİ DEĞERLENDİRME FORMU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Enstitünüz Fikri Mülkiyet Hakları, Teknoloji Politikaları ve İnovasyon Yönetimi Anabilim Dalı 24943703 numaralı tezsiz yüksek lisans öğrencisi Pınar ORHAN'ın “ Tasarım Hukukunda Tescilsiz Tasarımların Korunması ” adlı (İngilizce Başlığı “Protection of Unregistered Designs in Design Law ”) tezsiz yüksek lisans dönem projesi tarafımca değerlendirilmiş olup,

BAŞARILI ☒

BAŞARISIZ ☐

bulunmuştur.

Dönem projesi danışmanı olarak, adı geçen öğrencinin notunun, dönem projesinin Enstitünüz Müdürlüğü'ne tesliminden önce *Öğrenci İşleri Bilgi Sistemi*'ne (OİBS) tarafımdan işlendiğini beyan ederim.

DÖNEM PROJESİ DANIŞMANI ONAYI

19.01.2026

Doç. Dr. Selin ÖZDEN MERHACI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Selin ÖZDEN MERHACI danışmanlığında hazırladığım **“Tasarım Hukukunda Tescilsiz Tasarımların Korunması (Ankara,2026) ”** adlı dönem projesindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

19.01.2026

Pınar ORHAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	2
TESCİLSİZ TASARIM KAVRAMI VE TESCİLSİZ TASARIM HAKKI	
KAPSAMI	2
I. TASARIM KAVRAMI.....	2
II. TASARIM HAKKININ ORTAYA ÇIKIŞI	4
III. TESCİLSİZ TASARIMLARIN HUKUKUMUZDAKİ YERİ	5
A- Tescilsiz Tasarımlarda Hakkın Kapsamı	6
1. Pazarlamaya Hazır Çalışma Ürününün Varlığı.....	10
2. Teknik Araçlarla Çoğaltma Yöntemi Sonucu Olduğu Gibi	
Kopyalama ve Yararlanma.....	10
3. Kopyalayanın Uygun Katkısı Olmaması	12
B- Tescilsiz Tasarım Korumasının Sona Ermesi	12
1. Koruma Süresinin Dolması	12
2. Yenilememe ve Vazgeçme.....	13
3. Hükümsüzlük	14
İKİNCİ BÖLÜM	18
TESCİLSİZ TASARIM KORUMASI.....	18
I. TÜRK HUKUKUNDA TESCİLSİZ TASARIM KORUMASININ	
ŞARTLARI.....	18
II. TASARIM HAKKININ ORTAYA ÇIKIŞI	21
III. TESCİLSİZ TASARIMLARIN HUKUKUMUZDAKİ YERİ	22
A- Tescilsiz Tasarımlarda Hakkın Kapsamı	22
1. Pazarlamaya Hazır Çalışma Ürününün Varlığı.....	26
2. Teknik Araçlarla Çoğaltma Yöntemi Sonucu Olduğu Gibi	
Kopyalama ve Yararlanma.....	27
3. Kopyalayanın Uygun Katkısı Olmaması	28
B- Tescilsiz Tasarım Korumasının Sona Ermesi	29
1. Koruma Süresinin Dolması	29

2. Yenilememe ve Vazgeçme.....	30
3. Hükümsüzlük	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	34
TESCİLSİZ TASARIMLARIN FİKRÎ MÜLKİYET HAK KATEGORİLERİNE	
DAHİL EDİLEREK KORUMA GÖRMESİ	34
I. GENEL BAKIŞ	34
II. TASARIMLAR İÇİN KÜMÜLATİF KORUMA	34
III. TESCİLSİZ TASARIMLARIN FİKRÎ HAKLAR KATEGORİSİNE DAHİL	
EDİLEREK KORUNMASI.....	36
A- Tescilsiz Tasarımların Eser Kategorisine Dahil Edilmesi	37
B-Tescilsiz Tasarımların Patent ya da Faydalı Model Kategorilerine	
Dahil Edilmesi	39
1. Tescilsiz Tasarımların Patent ya da Faydalı Model	
Kategorisinde Tescili	39
2. Tasarımların Patent Olarak Tescil Edilebilirliği	40
a) Yenilik Kıstasını Taşınması	40
b) Tekniğin Bilinen Durumunu Aşması Şartı.....	41
c) Sanayiye Uygulanabilirlik Şartına Sahip Olması.....	42
3. Tasarımların Faydalı Model Kategorisine Dahil Edilmesi	42
4. Tescilsiz Tasarımların Marka Kategorisine Dahil Edilmesi ...	43
a) Tescilsiz Tasarımların Marka Kategorisinde Tescil	
Edilmesi.....	43
aa) Ayırt Ediciliği Sağlama	44
bb) Çizimle Görüntülenebilme veya Benzer	
Biçimde İfade edilme.....	45
b) Tescilsiz Tasarımların Nispi Ret Nedenlerine Dahil	
Edilmesi.....	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	48
TESCİLSİZ, TASARIMLARIN HAKSIZ, REKABET HÜKÜMLERİYLE	
KORUMA GÖRMESİ	48
I. GENEL BAKIŞ	48
II. KORUMAYA İLİŞKİN İLKELERİN BELİRLENMESİ	50
A- Ürün Sahipliğinin Belirlenebilir Olması.....	50
B-Yenilik/Özgünlük/Orijinallik	51

C- Benzerliğin, Teknik Bir, Zorunluluktan, Kaynaklanıp Kaynaklanmadığının Tespiti	53
D-İltibasın Aranıp Aranmayacağı	53
III. TESCİLSİZ TASARIM KORUNMASINDA ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN İYİNİYETİNİN ETKİSİ.....	57
A- Genel Olarak	57
B- Tescilsiz Tasarım Hakkına Tecavüz İddiasına Karşı Üçüncü Kişilerce İyiniyet Karinesine Dayanılması.....	58
C- Üçüncü Kişinin Tacir Olması Durumunda Gösterilmesi Gereken Özen	61
D- Önceki, Kullanım Nedeniyle Doğan, Hak	63
SONUÇ	65
KAYNAKÇA.....	67
ÖZET	68
ABSTRACT	70

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
EndTasKHK	: Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname
EUIPO	: Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi (European Union Intellectual Property Office)
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
FSHHM	: Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
m.	: Madde
md.	: Madde
Mük.	: Mükerrer
s.	: Sayfa
SMK	: Sınai Mülkiyet Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TRIPS	: Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (Agreement on Trade Related Intellectual Property)
Türk Patent	: Türkiye Marka ve Patent Kurumu
YİDK	: Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Kurulu
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (World Intellectual Property Organization)

GİRİŞ

Tescilsiz tasarımların hukuken korunması ucu açık, hem özel hem genel düzenlemelerle mümkün olup aynı zamanda spesifik fikri ve sınai mülkiyet haklarından birine dâhil edilerek veya aynı anda hem fikri sınai hak koruması hem de TTK hükümleri uyarınca haksız rekabet hükümleriyle kümülatif çözümle mümkün olabilmektedir.

Çalışmamızda kapsamlı şekilde bütün koruma yolları kategorize edilmiş, avantajlı yönleriyle ele alınmış, doktrindeki çeşitli görüşlerden ayrıntılı biçimde derleme yapılmıştır. Tescilli tasarımlar için öne sürülebilen üçüncü kişinin iyiniyeti, tasarımın kopyalanması halinde açılacak tecavüz davası ve önceki kullanımdan doğan hak sahipliği hususları, tescilsiz tasarımlar özelinde kıyaslanarak incelenmiş ve nasıl mümkün olabilecekleri, hangi şartları sağlamaları gerektiği, farklı görüşlerden yararlanılarak derlenmiştir. Yargıtay içtihatları özelinde tescilsiz tasarımların korunması ayrıca incelenmiştir.

Tescilsiz tasarımların koruma süresi, hangi kategorilere dâhil edilerek korunabileceği ve sona erme halleri çalışmamızda ilerleyen bölümlerde açıklanmıştır.

Tasarım kavramı, tasarım hakkının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, tescilsiz tasarımlar yönünden gerek yerel gerek yabancı hukuklarda gelişimi kıyaslanarak ve genel bilgi olarak çalışmamızda yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TESCİLSİZ TASARIM KAVRAMI VE TESCİLSİZ TASARIM HAKKI KAPSAMI

I. TASARIM KAVRAMI

Tasarım kelimesi, Latince "designare" kelimesinden türetilmiştir ve bu kelime biçim verme veya temsil etme anlamına gelir. Tasarım kelime karşılığı olarak tasarımcının iç dünyasının somut yansıması, onun yaratıcılığının tezahürüdür. Böyle bir tanımlama tasarımın yalnızca estetik bir amaçla meydana getirildiği anlamına gelmemelidir. Aynı zamanda, tasarımın verimli ve işlevsel oluşu oldukça önemli bir rol oynar çünkü ürünün geliştirilmesi ve pazarlanmasında büyük bir etkisi vardır¹.

6769 sayılı Kanun'un 55. maddesinde *"ürünün tümü veya bir parçası ya da üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme, yüzey dokusu gibi özelliklerden kaynaklanan görünümü"* tasarım olarak tanımlanmıştır. Mülga 554 s. Kanun Hükmünde Kararname *"bir ürünün tümü veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütün"* olarak tasarım tanımı yapmıştır. Bu iki tanım temelde aynıdır ancak aralarındaki fark, önceki tanımda "insan duyuları ile algılanabilme" şartı varken, güncel ifadede "görünüm" ibaresinin belirtilmiş olmasıdır. Güncel durum, görme duyusu haricindeki insan duyularının tasarımın algılanabilir olmasında etkili olamayacağı manasına gelmektedir. Önceki doktrinlerde tasarımın görme duyusuyla algılanabilir olması şartı benimsenmekteydi ayrıca tasarım tanımlarında çoğunlukla görünüm şartı yer alıyordu. 6769 s. Kanun ile yeni durum netleşmiştir².

¹ Yurduseven, 2017, s. 670-672

² Yurduseven, 2017, s. 670-672

Paris Sözleşmesi 1883 tarihinde kabul edilerek , tasarım ve modeller tanımını "design and models" olarak ifade eder. 1886 tarihinde kabul edilen Bern Sözleşmesi ile Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi uygulamalı sanat eseri anlamına gelen "work of applied art" şeklinde tasarımı tanımlamıştır. Ardından, 1994 tarihinde kabul edilen TRIPS Sözleşmesi'nde endüstriyel tasarım anlamına gelen "industrial design" ifadesi kullanılmıştır.1994 yılında imzalanan TRIPS Sözleşmesi ile yeni tasarım kavramı endüstriyel tasarım “industrial design” olarak ifade edilmiştir³ .

6/2002 s. Avrupa Birliği Tüzüğü ise eski adıyla topluluk tasarımı anlamına gelen “community design” ifadesini 2024 yılında yapılan değişiklikle terk etti ve “AB Tasarımı” (EU Design) terimi getirildi.Yeni düzenleme ile birlikte, tasarım kavramı artık yalnızca ürünün statik dış görünüşü ile sınırlı olmaktan çıkarılmış; hareket, geçiş efektleri ve animasyonlar gibi dinamik unsurları da kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Bu gelişme sayesinde, örneğin kullanıcı arayüzlerinde yer alan animasyonlu geçişler, mobil uygulamalardaki hareketli ikonlar veya benzeri etkileşimli görsel öğeler, açıkça tasarım koruması kapsamına dâhil edilmiştir. Bu yaklaşım, özellikle dijital ürünler ve yazılım arayüzleri bakımından tasarım hukukunun teknolojik gelişmelere uyum sağladığını göstermekte; kullanıcı deneyimini şekillendiren görsel-dinamik unsurların da fikrî emek ürünü olarak korunmasını mümkün kılmaktadır⁴ .

Endüstriyel tasarım ile tasarım kavramlarının sıklıkla karıştırılması ve tasarımın yalnızca estetik bir değer mi taşıdığı yoksa estetik unsurla birlikte işlevsel bir nitelik de içerip içermediği yönündeki tartışmalar, tasarımın yanlış anlaşılmaya müsait fikrî haklardan olduğunu göstermektedir. Tasarımın nasıl bir hukuki korumaya tabi olacağı meselesi de, mevzuatla açıklığa kavuşturulmuş olsa dahi, bu karmaşanın bir parçasıdır⁵ .

³ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁴ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁵ Yurduseven, 2017, s. 670-672

Doktrinde, tasarım iki farklı değere sahiptir, görüşü vardır. İlk olarak tasarım sahibinin yaratıcı dünyasının yansıması olan görsel değer; ikinci olarak yaratıcılık sonucu ürünün piyasa değerine kattığı faydadır. Bahsedilen görüşe göre, yaratıcılık sonucu görsel unsur fikri mülkiyet hukuku kategorilerinden eser olarak kabul edilerek telif hakları güvencesine alınmalı; ekonomik değer yaratan yön ise patente benzer bir tescil sistemiyle güvence altına alınmalıdır⁶.

Buna karşılık diğer bir görüş, tasarımların doğrudan fikir ve sanat eserleri kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ve bu nedenle tamamen telif hakkı korumasına tabi olmalarının yeterli olduğunu savunmaktadır⁷.

Genel bir çıkarımla, 6/2002 s. Avrupa Birliği Tüzüğü metninde telif hakları, patentlerden çok farklı yaklaşımla tasarımlar düzenlenmiştir. Telif ve patent kategorilerinden farklı olarak kendine özgü bir “tasarım hukuku” kategorisi benimsenmiştir. Hukukumuzda da hem mülga KHK döneminde hem 6769 s. Kanun ile tasarımların patent ile telif hukukundan tamamen farklı bir hukuki kategori çerçevesinde ele alındığını söylemek mümkündür⁸.

II. TASARIM HAKKININ ORTAYA ÇIKIŞI

Tasarım kavramı, hukuk alanında ilk kez kumaş desenlerinin taklit edilmesini engellemeye yönelik çıkarılan emirnamelerle ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tasarımın tarihsel kökeni itibarıyla tekstil sektörüne dayandığı söylenebilir. Uzun bir süre boyunca tasarım hukuku, tasarım haklarını korurken endüstriyi esas almış; tasarımcıyı ise çoğu zaman yalnızca ücret karşılığında çalışan bir “endüstri çalışanı” gibi değerlendirerek, onu süreçten dışlamaya yönelmiştir⁹.

⁶ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁷ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁸ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁹ Kuntoğlu, 2024, s. 512-513

Tasarım hukukunun odağını tasarımcıya kaydırması ve tasarımcıyı korumanın merkezine alması ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında mümkün olabilmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, tasarıma ilişkin Paris ve Bern Sözleşmelerinde sınırlı sayıda hüküm yer alırken, TRIPS Sözleşmesi’nde daha kapsamlı düzenlemelere rastlanmaktadır. Günümüzde ise tasarımın, özellikle yedek parça sektörü başta olmak üzere otomotiv, gıda, makine ve ambalaj sanayileri gibi pek çok alanda sanayinin temel unsurlarından biri haline geldiği kabul edilmektedir¹⁰.

Tasarım hukuku alanındaki ilk yasal düzenlemelerden biri Almanya’da 1876 tarihinde kabul edilen “Desenler ve Modellere Dair, Eser Sahibi Haklarına İlişkin Kanun”dur. İsviçre’de ise bu alandaki ilk düzenleme 1889 tarihli “Tasarımlar ve Modeller Kanunu”dur. Türkiye’de 1995 yılından önce tasarımların korunmasına yönelik ilk girişim, Adliye Vekâleti’nin 1937’de İstanbul Üniversitesi’ne gönderdiği “Sınai Mülkiyet Kanunu” tasarısı olmuştur. Ancak bu tasarı yasalaşma aşamasına ulaşamamıştır¹¹.

III. TESCİLSİZ TASARIMLARIN HUKUKUMUZDAKİ YERİ

SMK’nın kabulü öncesi dönemde, hukukumuzda tescilsiz tasarımlar için bağımsız bir düzenleme yer almamaktaydı. Sınai Mülkiyet Kanunu’nun (SMK) yürürlüğe girmesiyle birlikte, tescilsiz tasarımlar da ilk kez kanuni düzeyde belirli korumalara kavuşturulmuştur. Önceki dönemde, tescilli tasarımların korunmasını düzenleyen 1995 tarihli, 554 s. Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında KHK metninde tescilsiz tasarımlar bağımsız bir kategoride düzenlenmemiş; genel hükümler çerçevesinde kalmıştır¹².

¹⁰ Kuntoğlu, 2024, s.512-513

¹¹ Kuntoğlu, 2024, s.512-513

¹² Tüzgen, 2023, s. 12-13

Bu kapsamda tescilsiz tasarımlar, telif hakkı ile faydalı model kategorilerinin dışında daha çok haksız rekabet hükümleri kapsamında korunmaya çalışılmıştır. Bu yönelim, uygulamada önemli belirsizliklere ve sorunlara yol açmıştır. Nitekim Yargıtay'ın, tescilsiz tasarımların farklı olarak tescilli tasarımlara nazaran daha uzun süre korunduğu sonucuna yol açan bazı kararları mevcuttur¹³.

SMK ile birlikte, tescilli ve tescilsiz tasarımların korunma rejimleri açık ve net bir şekilde belirlenmiştir. Ayrıca ilk kez, tescil edilmemiş olmakla birlikte Türkiye'de kamuya sunulan ürünlerin tasarımlarının, tescilsiz tasarım çerçevesinde koruma göreceği kanun hükmüyle açıkça düzenlenmiştir¹⁴.

A- Tescilsiz Tasarımlarda Hakkın Kapsamı

Ticari ömrü kısa olan ürünlerin korunmasında, uzun ve masraflı olan tescil süreci sebebiyle vakit kaybedilmesinin önüne geçilmesi ihtiyacı, tescilsiz tasarım hakkını gündeme getirmiştir. Özellikle sektörlerde tasarım sayısının fazlalığı ve tasarımların piyasada tutup tutmayacağına ilişkin belirsizlikler dikkate alındığında, hızlı ve esnek bir koruma mekanizmasına duyulan gereksinim belirginleşmiştir¹⁵.

Bu doğrultuda yeni SMK, tescilsiz tasarımları bağımsız bir koruma türü olarak kabul etmiş; Türkiye'de kamuya sunulan gerçek ve tüzel kişi tasarımlarında, Türk Patent ve Marka Kurumu'na başvuru yapmaksızın, kamuya sunulması tarihinden başlamak üzere üç yıl boyunca hakkın korunması sağlanmıştır. Tescilsiz tasarım hakkının, kamuya sunma eylemiyle birlikte korunması kendiliğinden doğmakta olup, bunun için başka herhangi bir işleme gerek bulunmamaktadır¹⁶.

Tescilsiz tasarımların koruma altına alınmasına ilişkin kanun gerekçesinde, bu düzenlemenin amacı açıkça ortaya konulmuştur. Gerekçede, tescilsiz tasarımlara ilişkin

¹³ Tüzgen, 2023, s. 12-13

¹⁴ Tüzgen, 2023, s. 12-13

¹⁵ Sert, 2019, s. 12-13

¹⁶ Sert, 2019, s. 12-13

uyuşmazlıklarda Türk Ticaret Kanunu kapsamında haksız rekabetin varlığının tespiti ile FSEK kapsamında eser kategorisine dahil edilebilirliğinin belirlenmesi hususlarında önemli güçlüklerle karşılaşıldığı ifade edilmiştir¹⁷.

Kanun gerekçesinin devamında ise, tescilsiz tasarımlar için özel bir koruma rejiminin bulunmaması nedeniyle koruma süresine ilişkin bir sınırdan söz edilemediği; bu hükümlerin dar yorumlanmasının ise tasarımcının fikrî emeğinin yeterince korunamaması sonucunu doğurduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle uygulamada belirsizliklere yol açan tescilsiz tasarımların sahip olacağı korumanın süre ve kapsam yönünden tescilli tasarım korumasını karşılıksız bırakmayacak şekilde açık belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁸.

Tasarım hakkı sahibi, tasarımına göre ayırt edici niteliği sağlamayan tasarımlara karşı, SMK'dan kaynaklanan haklarını ileri sürebilir (SMK m. 58/1). Buna karşılık, kopyalamaya karşı koruma getiren tescilsiz tasarımların koruma kapsamı, bu yönüyle daha dar tutulmuştur (SMK m. 59/2). Nitekim tescilsiz tasarım koruması, tescilli tasarım korumasından belirgin biçimde ayrılmakta; tescilli tasarımlarda olduğu gibi inhisari bir hak sağlamamakta, yalnızca kopyalamaya karşı önleme yetkisi tanımaktadır¹⁹.

Tasarım konusu ürünün adı, sınıfı, tarifnamede yer alan bilgiler, kural olarak korumanın kapsam ve sınırlarını etkilemez. Aynı şekilde, tasarımın görsel anlatımındaki ibareler, kavramların karşılık gelen ifadeleri bakımından inhisari hak tanımaz (SMK m. 61/6). Zira ayırt edici ad ve işaretler üzerindeki inhisari koruma, marka hukukunun konusunu oluşturmaktadır²⁰.

¹⁷ Sert, 2019, s. 12-13

¹⁸ Sert, 2019, s. 12-13

¹⁹ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

²⁰ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

Tescilli tasarımlar bakımından; tasarım hakkı sahibinin izni olmadan üçüncü kişiler, tasarımın konusu ürünün üretimini, piyasaya sunumunu, satışını, ithalini, ticari amaçla kullanımını ve yine bu amaçla elde tutmayı ve bu ürünü sözleşme konusu yapan öneride bulunmayı yapamaz. Buna karşılık, tescilsiz tasarımlarda bahsedilen fiilleri sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek şekilde benzerinin kopyalanmasını engelleme yetkisi verdiği için inhisari koruma sağlamaz sadece kopyalamayı önleyen yetkidir²¹.

Bu çerçevede, koruma gören tasarımın kendi tasarımından daha önce kamuya sunulduğunu öğrenmesi makul yollarla mümkün olmayan bir tasarımcının yaptığı tasarım, koruma gören tasarımdan kopyalanmış sayılmaz (SMK m. 59 /1–2)²².

Henüz yayımı gerçekleşmemiş tasarım başvuruları bakımından da, tescilsiz tasarımlara ilişkin kopyalamaya karşı koruma rejimi uygulanır. Bu kapsamda, yayımın ertelenmesi talep edilen tasarımlarda tasarımın görsel anlatımlarının Resmî Bülten’de yayımlanana kadar geçen zamanda , tescilsiz tasarım hükümleri uygulanır. (SMK m. 59 /2’nin, m. 59/6’ya yollaması uyarınca)²³.

Tasarım korumasının sınırları kanunla açıkça belirlenmiştir ve hak, yalnızca bu sınırlar çerçevesinde koruma görür. SMK m. 59 /3 uyarınca aşağıdaki fiiller, tasarım hakkının koruma çerçevesi dışında bırakılmıştır:

-Özel maksatla sınırlı ve ticari niteliği bulunmayan fiiller,

-Deneme maksatlı fiiller,

-Ticari uygulama gereği dürüstlük kurallarına uygun , tasarımın normal şekilde kullanımını gereksiz tehlikeye sokmadan ,kaynak gösterme şartıyla, eğitim ya da referans maksatlı çoğaltmalar,

²¹ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

²² Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

²³ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

-Yabancı ÷lkede kayıtlı olan ve geçici olarak T÷rkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan deniz ya da hava taşıtlarındaki ekipmanlar ve bu araçların onarımı için ithal edilmiş yedek parça ile aksesuarlar ve onarım fiilleri,

-Ön kullanım hakkının bulunması,

-Onarım maksatlı kullanım,

-Hakkın tükenmesi nedeniyle ,

-Sessiz kalma nedeniyle hak kaybı.

Bu istisnalar, tasarım korumasının rekabeti gereksiz biçimde kısıtlamamasını ve tasarım hukukunun amacıyla orantılı bir koruma rejimi oluşturmasını sağlamaya yöneliktir²⁴.

Tescilsiz tasarımların kopyalanması hâlinde, tasarım hakkına dayalı korumanın yanında haksız rekabet hükümlerine de başvurulması mümkündür. Bu bağlamda kopyalama, ürünün teknik araçlar kullanılarak çoğaltılmasını ifade etmektedir. Bu tanım, ürünün olduğu gibi, yani değiştirilmeksizin çoğaltılmasını esas almakta olup, TTK m. 55 /1.c.3'te haksız rekabet fiili düzenlenerek ayırt edici unsurlarını ortaya koymaktadır²⁵.

Anılan hükmün tasarımlar bakımından uygulanabilmesi için, öğretide ve yargı uygulamasında aranan bazı şartların beraber gerçekleşmesi beklenmektedir. Beklenen şartlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

-Pazarlanmaya hazır bir çalışma ürününün varlığı,

-Ürünün, teknik çoğaltma yöntemleriyle, olduğu gibi kopyalanması ve bu kopyadan yararlanılması,

-Kopyalayanın, ürüne özgün ve uygun bir katkısının bulunmaması.

²⁴ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

²⁵ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

Bu koşulların gerçekleşmesi hâlinde, tescilsiz tasarımın salt kopyalanması, haksız rekabet teşkil edecek; böylece tasarım sahibi, TTK hükümlerine dayanarak hukuki korumadan yararlanabilecektir²⁶.

1. Pazarlamaya Hazır Çalışma Ürününün Varlığı

TTK m. 55/1.c.3 hükmünde haksız rekabet korumasının geçerli olabilmesi için temel şart, pazarlanmaya hazır bir çalışma ürününün varlığıdır. Nitekim bir çalışma ürününün pazarlanmaya müsait durumda olması, onun teknik araçlar vasıtasıyla çoğaltma yöntemleri kullanılarak kopyalanabilmesini mümkün kılan zorunlu bir ön koşuldur. Aynı gerekçeyle, soyut fikirler ve yöntemler bu hüküm kapsamında korunamaz; koruma ancak belirli bir biçimde somutlaşmış ürünler bakımından söz konusu olabilir²⁷.

Pazarlanmaya hazır olmak kaydıyla, iki veya üç boyutlu her türlü tasarım, anılan madde kapsamında korunabilir. Pazarlanmaya hazır olma, ürünün ekonomik bakımdan bağımsız olarak değerlendirilebilir nitelikte bulunmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, ürünün mutlaka nihai ürün olması şart olmayıp; ticarete konu olabilmesi hâlinde ara ürünler de bu korumadan yararlanabilecektir²⁸.

Burada belirleyici olan husus, ürünün mevcut hâliyle, başka bir işleme ihtiyaç duyulmaksızın, ekonomik bir değer ifade edecek şekilde değerlendirilebilir olmasıdır²⁹.

2. Teknik Araçlarla Çoğaltma Yöntemi Sonucu Olduğu Gibi Kopyalama ve Yararlanma

TTK m. 55 /1.c.3'ün uygulanmasında temel kıstas, çalışma ürününün herhangi bir teknik araçlarla çoğaltma yöntemleri kullanılarak aktarılması ve olduğu gibi

²⁶ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

²⁷ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

²⁸ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

²⁹ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

kopyalanmasıdır. Her ne kadar madde metninde ürünün “doğrudan” ya da “aynen” kopyalanmasından açıkça söz edilmemiş olsa da, teknik çoğaltma yoluyla kopyalama, niteliği gereği ancak bu şekilde gerçekleşebilir³⁰ .

Bu yönüyle söz konusu eylem, taklit olarak nitelendirilen durumlardan açık biçimde ayrılmaktadır. Zira taklitte, mevcut bir örnek esas alınmak suretiyle, ona az ya da çok benzeyen yeni bir ürün ortaya konulurken; teknik çoğaltma yöntemiyle kopyalama, başkasına ait çalışma ürününün doğrudan alınarak, normal üretim sürecine ilişkin aşamalar atlanmak suretiyle değerlendirilmesini ifade etmektedir. Kullanılan yöntem gereği, başkasına ait ürünün herhangi bir değişikliğe uğratılmaksızın aynen kopyalanması söz konusudur³¹ .

Bu nedenle, teknik çoğaltma yöntemi, anılan madde hükmünün uygulanmasında belirleyici kriter niteliği taşımaktadır. Bu şartın gerçekleşmemesi hâlinde, başkasına ait bir çalışma ürününden yararlanılmış olsa dahi, söz konusu fiil TTK m. 55 /1.c.3 hükmüne göre haksız, rekabet olarak nitelendirilemez³² .

Maddenin uygulanabilmesi için aranan bir diğer sınırlayıcı unsur, teknik çoğaltma yöntemleriyle aktarılan üründen yararlanılmasıdır. Bu bağlamda yararlanma, dar anlamda bir kullanımı değil; ürünün ekonomik olarak değerlendirilmesini ifade etmektedir.

Buna karşılık, kişisel amaçlı kullanım, madde kapsamında yararlanma olarak kabul edilmez ve haksız rekabet teşkil etmez³³ .

³⁰ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

³¹ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

³² Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

³³ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

3. Kopyalayanın Uygun Katkısı Olmaması

Maddenin uygulanmasında önem taşıyan bir diğer unsur, başkasına ait çalışma ürününü kopyalayan kişinin, ürüne özgü ve uygun bir katkısının bulunmamasıdır. Bu kriter, kopyalama fiilinin haksızlık niteliğinin tespitinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Zira düzenlemenin amacı, kopyalayan kişinin emeğe dayanmaksızın elde ettiği haksız rekabet avantajını ortadan kaldırmaktır³⁴.

“Kopyalayanın uygun katkısının bulunmaması” şartının varlığı, somut olayın özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmede; kopyalanan ürünün niteliği, teknik ve ekonomik değeri, ayrıca ürünü aktaran kişinin üründen yararlanma biçimi göz önünde bulundurulmalıdır. Başka bir ifadeyle, kopyalayan tarafından yapılan müdahalenin, ürüne bağımsız bir yaratıcı veya fonksiyonel katkı sağlayıp sağlamadığı, haksız rekabetin varlığının belirlenmesinde esas alınacaktır³⁵.

B- Tescilsiz Tasarım Korumasının Sona Ermesi

1. Koruma Süresinin Dolması

Tescillenmemiş tasarımlar bakımından, Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK) ile öngörülen süre, tasarımın kamuya sunulduğu andan itibaren işlemek üzere üç yıl olarak belirlenmiştir (SMK m. 69 /2). Tescilsiz tasarım korumasının ardındaki temel gerekçe; özellikle moda, tekstil ve benzeri sektörlerde tasarımların kısa ticari ömre sahip olması, tasarımın modası geçmeden ve üreticinin ekonomik ilgisi sona ermeden önce etkin fakat sınırlı bir koruma sağlanmasının yeterli görülmesidir³⁶.

Kanun koyucu, bu düzenleme ile bir yandan hak sahiplerinin menfaatleri ile toplum yararı arasında denge kurmayı, diğer yandan ise tasarımcıya tasarımı üzerinde belirli yetkiler tanıyarak teşvik edici bir koruma rejimi oluşturmayı amaçlamıştır. Bu

³⁴ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

³⁵ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

³⁶ Sert, 2019, s. 92-100

dengeinin sağlanmasında kullanılan en önemli araçlardan biri, tanınan hakkın süre bakımından sınırlı olmasıdır³⁷ .

Tescilsiz tasarımlar için öngörülen üç yıllık süre, piyasada tescilsiz tasarımlar nedeniyle ortaya çıkabilecek maddi zararı ve hakkın kaybını önlemeye hizmet etmektedir. Buna karşılık, daha uzun süreli bir korumaya ihtiyaç duyan tasarım sahiplerine, belirli bir süre içerisinde tasarımlarını tescilli tasarım hâline getirme imkânı tanınmıştır. Bu kapsamda, tescilsiz tasarımlar, herhangi bir kayıt veya tescil işlemi yapılmaksızın, üç yıl boyunca görünüm bakımından korunmaktadır. Koruma süresi sona eren veya azami süre dolmadan tescil edilmemiş tasarımlardan doğan haklar, sürenin bitimiyle birlikte kendiliğinden sona erer³⁸ .

Öte yandan, tescil başvurusu yapılmış ve yayımın ertelenmesi talep edilmiş tasarımlar, görsel anlatımların yayımlanmasına kadar geçen süre içinde tescilsiz tasarım korumasından yararlanmaya devam eder. Bu husus, SMK'da açıkça düzenlenmiştir³⁹ . Nitekim SMK m. 67- 68 hükümleri gereği işlemeye devam eden idari sürecin sonucunda verilen nihai kararlar, SMK m. 156 /2 hükmü gereği Ankara Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi nezdinde yargısal denetime tabi tutulabilecektir⁴⁰ .

2.Yenilememe ve Vazgeçme

Tescilsiz tasarımların koruma gördüğü süre, tasarımın kamuya sunulduğu anla birlikte üç yıl geçerlidir, bu sürenin yenilenmesi mümkün değildir. Tescillenmemiş tasarımlar bakımından, korumadan vazgeçmenin usulüne ilişkin açık bir kanuni düzenleme de bulunmamaktadır. Zira tescilsiz tasarımlar için tescilde olduğu gibi bir

³⁷ Sert, 2019, s. 92-100

³⁸ Sert, 2019, s. 92-100

³⁹ Sert, 2019, s. 92-100

⁴⁰ Sert, 2019, s. 92-100

başvuru veya kayıt şartı söz konusu olmadığından, tescilsiz tasarım sahibinin sessiz kalması, fiilen hak kaybı sonucunu doğurabilmektedir⁴¹ .

Bu çerçevede, koruma süresi devam ettiği müddetçe, tescilsiz tasarım hakkı sahibinin bu korumadan vazgeçmesi ile yine dilediği takdirde bu vazgeçmeden geri dönmesi kural olarak geçerli görünmektedir. Ancak sürenin sona ermesiyle birlikte, tescilsiz tasarımdan doğan koruma kendiliğinden ortadan kalkacak ve artık hak sahibi bakımından yeniden canlandırılabilir bir hak söz konusu olmayacaktır⁴² .

3. Hükümsüzlük

Geçersizliğin özel bir görünümü olan hükümsüzlük, esas itibarıyla borçlar hukukuna özgü bir yaptırım olmakla birlikte, tasarım hukukunda tescil edilmiş ya da bu yönde başvurusu yapılan tasarımın, Kanun hükmünde öngörülen sebeplerin gerçekleşmesi sebebiyle dava açılarak iptali ve sicilden silinmesi sonucunu doğurmaktadır⁴³.

Hükümsüzlük talepleri, Türk Patent, ve Marka, Kurumu (Türkpatent) bünyesinde incelenip karara bağlanamaz; bu talepler yalnızca mahkemeler aracılığıyla ileri sürülebilir. Hükümsüzlük, niteliği gereği, sınaî mülkiyet, hakkı geçmişe etki eden sonuç doğurarak ortadan kaldırılmasını ve sicilden tescilinin terkinini amaçlamaktadır. Bu nedenle, tescilin mevcut olmadığı tescilsiz tasarımlar bakımından hükümsüzlük kavramının uygulanabilirliği, ilk bakışta tereddüt uyandırabilmektedir⁴⁴ .

Yine bu yönde, tescilsiz tasarımların koruma görmesinin üç yılla sınırlandırılmış olması, bu tasarımlar bakımından hükümsüzlük davasının burada ne kadar yeterli olduğunu tartışmalı hâle getirebilmektedir. Ancak hükümsüzlük hallerinin sınırlı bir

⁴¹ Sert, 2019, s. 92-100

⁴² Sert, 2019, s. 92-100

⁴³ Sert, 2019, s. 92-100

⁴⁴ Sert, 2019, s. 92-100

sayıda düzenlenmiş olması nedeniyle, mahkemelerin bu sebepler dışında bir gerekçeyle tasarımın hükümsüzlüğüne karar vermeleri mümkün değildir⁴⁵ .

Buna rağmen, tescilsiz tasarımlar açısından da hükümsüzlük davası açılabilmesi mümkündür. Bu durumda davanın hak sahipliği iddia edilen kişiye husumet yöneltilerek açılması gerekir (SMK m, 78/5). Nitekim 6,/2002 s. Topluluk Tasarımları Hakkında Konsey Tüzüğü'nün 24/3 ve 85/2 maddelerinde de, tescilsiz Topluluk tasarımlarının hükümsüzlüğünün, Topluluk Tasarımı Mahkemeleri önünde ileri sürülebileceği; bu talebin bağımsız bir dava olarak ya da açılmış bir tecavüz davasına karşı ileri sürülen bir talep şeklinde gündeme getirilebileceği düzenlenmiştir⁴⁶ .

SMK ile getirilen önemli yeniliklerden biri, kısmi hükümsüzlük kurumudur. Buna göre, tasarımlar tamamen değil ama kısmi yönden hükümsüz sayılabilir. Özellikle;

-Tasarımın ya da ürünün tanımına uyum göstermeyen,

-Kamu, düzeni ya da genel, ahlaka aykırı durumda olan,

-Paris Sözleşmesi'nin mükerrer 6. maddesinde sayılan unsurların uygunsuz kullanımını içeren tasarımlar, kısmi hükümsüzlüğe konu olabilmektedir⁴⁷ .

Kısmen hükümsüzlük sonucunda tescil durumunun devamı için kalan kısmın koruma şartlarını haiz olması ve tasarımın kimliğini muhafaza etmesi zorunlu bir şarttır.(SMK m. 77 /2). Bahsedilen iki şartın bir arada gerçekleşmemesi hâlinde, tasarımın tamamının hükümsüzlüğüne karar verilecektir. Bu düzenlemenin dayanağını, Topluluk Tasarım Tüzüğü'nün 25 /6. maddesi oluşturmaktadır⁴⁸ .

⁴⁵ Sert, 2019, s. 92-100

⁴⁶ Sert, 2019, s. 92-100

⁴⁷ Sert, 2019, s. 92-100

⁴⁸ Sert, 2019, s. 92-100

Hükümsüzlük iddiası, bağımsız bir dava olarak ileri sürülebileceği gibi, tecavüz davasına karşı açılan bir karşı dava şeklinde de gündeme getirilebilir. Bu yönüyle SMK'daki düzenleme, AB mevzuatıyla uyumlu bir yapı arz etmektedir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, tescilsiz tasarımlar bakımından hükümsüzlük iddiasının def'i olarak ileri sürülme imkânı, tescilli tasarımlara kıyasla daha geniştir. Hükümsüzlük iddiasında karşı, taraf sıfatını haiz olan kişi gerçek hak sahibidir. (SMK m. 78 /2) ⁴⁹.

Hükümsüzlük davası, kural olarak, sicilde tasarım hakkının sahibi görünen kişiye husumet yöneltilerek açılır. Ancak dava sonucunda verilecek kararın uygulanması için, iptal davalarında olduğu gibi Türkipatent'e husumet yöneltilmesi gerekmez. Buna karşılık, sicilde kaydı olan hak sahibine, davaya katılması için bildirimin yapılması zorunludur (SMK m. 78 /4) ⁵⁰.

Hükümsüzlük isteminde bulunabilecek kişiler, hukuken menfaati bulunan kişilerle sınırlandırılmıştır (SMK m. 78 /1). Tescilsiz tasarımlar bakımından da hükümsüzlük davasının muhatabı, hak sahibi olduğu iddia edilen kişidir. Hükümsüzlük kararının sonuçları, kural olarak geriye etkilidir ⁵¹.

Ancak kanun koyucu, geriye etki ilkesinin adil olmayan sonuçlar doğurabileceği gerekçesiyle istisnalar getirmiştir. Tasarımcının, ağır ihmal ya da kötü niyetli hareketleri sebebiyle zarar görenlerin, tazminat talepleri saklı kalmak kaydıyla, aşağıdaki durumlar hükümsüzlük kararının geriye etkisinden etkilenmez (SMK m. 79 /2):

-Hükümsüzlük kararı verilmeden önce, tasarım hakkından doğan haklara tecavüz nedeniyle verilmiş, kesinleşmiş ve uygulanmış mahkeme kararları,

-Hükümsüzlük kararı verilmeden önce yapılmış, ve uygulanmış sözleşmeler.

⁴⁹ Sert, 2019, s. 92-100

⁵⁰ Sert, 2019, s. 92-100

⁵¹ Sert, 2019, s. 92-100

İstisnalar kapsamında, hükümsüzlüğüne karar verilmiş tasarımın hak sahibinin kötü niyetle davranışlarından doğan zararlar ile şartları olduğu takdirde sebepsiz zenginleşme ile tazminat davaları da açılabilecektir⁵².

⁵² Sert, 2019, s. 92-100

İKİNCİ BÖLÜM

TESCİLSİZ TASARIM KORUMASI

I. TÜRK HUKUKUNDA TESCİLSİZ TASARIM KORUMASININ ŞARTLARI

Tescilsiz tasarımların nasıl korunacağına ilişkin mevcut belirsizlikler, AB Topluluk Tasarım Tüzüğü temel alınarak giderilmiş; bu doğrultuda tescilsiz tasarımlar için, kamuya ilk defa sunulduğu andan işlemek üzere üç yıllık süreyle korunması öngörülmüştür (SMK m. 69 /2)⁵³.

Tasarımın hukukumuzda herhangi bir korumadan yararlanabilmesi için belirli nitelikleri taşıması gerekmektedir. Türk hukukunda, yenilik ile ayırt ediciliğe sahip nitelik taşıyan tasarımlar, yenilenme süresi beşer yıllık periyotlar şeklinde olmak şartıyla, azami yirmi beş yıl korunabilir (SMK m. 69 /1)⁵⁴.

Bahsedilen temel koşullara bir tane daha eklenmiştir, tescilsiz tasarımlar bakımından, tasarımın ilk defa Türkiye’de kamuya sunulmuş olması koşulu da aranmaktadır (SMK m. 55 /4). Tescilsiz tasarımlara tanınmış olan koruma görme süresi ise, tasarımın kamuya sunuluş anından itibaren üç senelik süre ile sınırlıdır (SMK m. 69 /2)⁵⁵.

Bu düzenlemeler, tasarım hukukunda uzun süreli ve inhisari koruma ile kısa süreli ve sınırlı koruma arasında bilinçli bir ayırım yapıldığını ve kanun koyucunun, tasarımın biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütün" olarak tasarım tanımı yapmıştır. Bu iki tanım temelde aynıdır ancak aralarındaki fark, önceki tanımda "insan duyuları ile algılanabilme" şartı varken, güncel ifadede "görünüm" ibaresinin belirtilmiş olmasıdır.

⁵³ Tüzgen, 2023, s. 55-69

⁵⁴ Tüzgen, 2023, s. 55-69

⁵⁵ Tüzgen, 2023, s. 55-69

Güncel durum, görme duyusu haricindeki insan duyularının tasarımın algılanabilir olmasında etkili olamayacağı manasına gelmektedir. Önceki doktrinlerde tasarımın görme duyusuyla algılanabilir olması şartı benimsenmekteydi ayrıca tasarım tanımlarında çoğunlukla görünüm şartı yer alıyordu. 6769 s. Kanun ile yeni durum netleşmiştir⁵⁶.

Paris Sözleşmesi 1883 tarihinde kabul edilerek , tasarım ve modeller tanımını "design and models" olarak ifade eder. 1886 tarihinde kabul edilen Bern Sözleşmesi ile Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi uygulamalı sanat eseri anlamına gelen "work of applied art" şeklinde tasarımı tanımlamıştır. Ardından, 1994 tarihinde kabul edilen TRIPS Sözleşmesi'nde endüstriyel tasarım anlamına gelen "industrial design" ifadesi kullanılmıştır.1994 yılında imzalanan TRIPS Sözleşmesi ile yeni tasarım kavramı endüstriyel tasarım “industrial design” olarak ifade edilmiştir⁵⁷.

6/2002 s. Avrupa Birliği Tüzüğü ise eski adıyla topluluk tasarımı anlamına gelen “community design” ifadesini 2024 yılında yapılan değişiklikle terk etti ve “AB Tasarımı” (EU Design) terimi getirildi.Yeni düzenleme ile birlikte, tasarım kavramı artık yalnızca ürünün statik dış görünüşü ile sınırlı olmaktan çıkarılmış; hareket, geçiş efektleri ve animasyonlar gibi dinamik unsurları da kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Bu gelişme sayesinde, örneğin kullanıcı arayüzlerinde yer alan animasyonlu geçişler, mobil uygulamalardaki hareketli ikonlar veya benzeri etkileşimli görsel öğeler, açıkça tasarım koruması kapsamına dâhil edilmiştir. Bu yaklaşım, özellikle dijital ürünler ve yazılım arayüzleri bakımından tasarım hukukunun teknolojik gelişmelere uyum sağladığını göstermekte; kullanıcı deneyimini şekillendiren görsel-dinamik unsurların da fikrî emek ürünü olarak korunmasını mümkün kılmaktadır⁵⁸.

⁵⁶ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁵⁷ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁵⁸ Yurduseven, 2017, s. 670-672

Endüstriyel tasarım ile tasarım kavramlarının sıklıkla karıştırılması ve tasarımın yalnızca estetik bir değer mi taşıdığı yoksa estetik unsurla birlikte işlevsel bir nitelik de içerip içermediği yönündeki tartışmalar, tasarımın yanlış anlaşılmaya müsait fikrî haklardan olduğunu göstermektedir. Tasarımın nasıl bir hukuki korumaya tabi olacağı meselesi de, mevzuatla açıklığa kavuşturulmuş olsa dahi, bu karmaşanın bir parçasıdır⁵⁹.

Doktrinde, tasarım iki farklı değere sahiptir, görüşü vardır. İlk olarak tasarım sahibinin yaratıcı dünyasının yansıması olan görsel değer; ikinci olarak yaratıcılık sonucu ürünün piyasa değerine kattığı faydadır. Bahsedilen görüşe göre, yaratıcılık sonucu görsel unsur fikri mülkiyet hukuku kategorilerinden eser olarak kabul edilerek telif hakları güvencesine alınmalı; ekonomik değer yaratan yön ise patente benzer bir tescil sistemiyle güvence altına alınmalıdır⁶⁰.

Buna karşılık diğer bir görüş, tasarımların doğrudan fikir ve sanat eserleri kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ve bu nedenle tamamen telif hakkı korumasına tabi olmalarının yeterli olduğunu savunmaktadır⁶¹.

Genel bir çıkarımla, 6/2002 s. Avrupa Birliği Tüzüğü metninde telif hakları, patentlerden çok farklı yaklaşımla tasarımlar düzenlenmiştir. Telif ve patent kategorilerinden farklı olarak kendine özgü bir “tasarım hukuku” kategorisi benimsenmiştir. Hukukumuzda da hem mülga KHK döneminde hem 6769 s. Kanun ile tasarımların patent ile telif hukukundan tamamen farklı bir hukuki kategori çerçevesinde ele alındığını söylemek mümkündür⁶².

⁵⁹ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁶⁰ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁶¹ Yurduseven, 2017, s. 670-672

⁶² Yurduseven, 2017, s. 670-672

II. TASARIM HAKKININ ORTAYA ÇIKIŞI

Tasarım kavramı, hukuk alanında ilk kez kumaş desenlerinin taklit edilmesini engellemeye yönelik çıkarılan emirnamelerle ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tasarımın tarihsel kökeni itibarıyla tekstil sektörüne dayandığı söylenebilir. Uzun bir süre boyunca tasarım hukuku, tasarım haklarını korurken endüstriyi esas almış; tasarımcıyı ise çoğu zaman yalnızca ücret karşılığında çalışan bir “endüstri çalışanı” gibi değerlendirerek, onu süreçten dışlamaya yönelmiştir⁶³.

Tasarım hukukunun odağını tasarımcıya kaydırması ve tasarımcıyı korumanın merkezine alması ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında mümkün olabilmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, tasarıma ilişkin Paris ve Bern Sözleşmelerinde sınırlı sayıda hüküm yer alırken, TRIPS Sözleşmesi’nde daha kapsamlı düzenlemelere rastlanmaktadır. Günümüzde ise tasarımın, özellikle yedek parça sektörü başta olmak üzere otomotiv, gıda, makine ve ambalaj sanayileri gibi pek çok alanda sanayinin temel unsurlarından biri haline geldiği kabul edilmektedir⁶⁴.

Tasarım hukuku alanındaki ilk yasal düzenlemelerden biri Almanya’da 1876 tarihinde kabul edilen “Desenler ve Modellere Dair, Eser Sahibi Haklarına İlişkin Kanun”dur. İsviçre’de ise bu alandaki ilk düzenleme 1889 tarihli “Tasarımlar ve Modeller Kanunu”dur. Türkiye’de 1995 yılından önce tasarımların korunmasına yönelik ilk girişim, Adliye Vekâleti’nin 1937’de İstanbul Üniversitesi’ne gönderdiği “Sınai, Mülkiyet Kanunu” tasarısı olmuştur. Ancak bu tasarı yasalaşma aşamasına ulaşamamıştır⁶⁵.

⁶³ Kuntoğlu, 2024, s. 512-513

⁶⁴ Kuntoğlu, 2024, s.512-513

⁶⁵ Kuntoğlu, 2024, s.512-513

III. TESCİLSİZ TASARIMLARIN HUKUKUMUZDAKİ YERİ

SMK'nın kabulü öncesi dönemde, hukukumuzda tescilsiz tasarımlar için bağımsız bir düzenleme yer almamaktaydı. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun (SMK) yürürlüğe girmesiyle birlikte, tescilsiz tasarımlar da ilk kez kanuni düzeyde belirli korumalara kavuşturulmuştur. Önceki dönemde, tescilli tasarımların korunmasını düzenleyen 1995 tarihli, 554 s. Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında KHK metninde tescilsiz tasarımlar bağımsız bir kategoride düzenlenmemiş; genel hükümler çerçevesinde kalmıştır⁶⁶.

Bu kapsamda tescilsiz tasarımlar, telif hakkı ile faydalı model kategorilerinin dışında daha çok haksız rekabet hükümleri kapsamında korunmaya çalışılmıştır. Bu yönelim, uygulamada önemli belirsizliklere ve sorunlara yol açmıştır. Nitekim Yargıtay'ın, tescilsiz tasarımların farklı olarak tescilli tasarımlara nazaran daha uzun süre korunduğu sonucuna yol açan bazı kararları mevcuttur⁶⁷.

SMK ile birlikte, tescilli ve tescilsiz tasarımların korunma rejimleri açık ve net bir şekilde belirlenmiştir. Ayrıca ilk kez, tescil edilmemiş olmakla birlikte Türkiye'de kamuya sunulan ürünlerin tasarımlarının, tescilsiz tasarım çerçevesinde koruma göreceği kanun hükmüyle açıkça düzenlenmiştir⁶⁸.

A- Tescilsiz Tasarımlarda Hakkın Kapsamı

Ticari ömrü kısa olan ürünlerin korunmasında, uzun ve masraflı olan tescil süreci sebebiyle vakit kaybedilmesinin önüne geçilmesi ihtiyacı, tescilsiz tasarım hakkını gündeme getirmiştir. Özellikle sektörlerde tasarım sayısının fazlalığı ve

⁶⁶ Tüzgen, 2023, s. 12-13

⁶⁷ Tüzgen, 2023, s. 12-13

⁶⁸ Tüzgen, 2023, s. 12-13

tasarımların piyasada tutup tutmayacağına ilişkin belirsizlikler dikkate alındığında, hızlı ve esnek bir koruma mekanizmasına duyulan gereksinim belirginleşmiştir⁶⁹.

Bu doğrultuda yeni SMK, tescilsiz tasarımları bağımsız bir koruma türü olarak kabul etmiş; Türkiye’de kamuya sunulan gerçek ve tüzel kişi tasarımlarında, Türk Patent ve Marka Kurumu’na başvuru yapmaksızın, kamuya sunulması tarihinden başlamak üzere üç yıl boyunca hakkın korunması sağlanmıştır. Tescilsiz tasarım hakkının, kamuya sunma eylemiyle birlikte korunması kendiliğinden doğmakta olup, bunun için başka herhangi bir işleme gerek bulunmamaktadır⁷⁰.

Tescilsiz tasarımların koruma altına alınmasına ilişkin kanun gerekçesinde, bu düzenlemenin amacı açıkça ortaya konulmuştur. Gerekçede, tescilsiz tasarımlara ilişkin uyumsuzluklarda Türk Ticaret Kanunu kapsamında haksız rekabetin varlığının tespiti ile FSEK kapsamında eser kategorisine dahil edilebilirliğinin belirlenmesi hususlarında önemli güçlüklerle karşılaşıldığı ifade edilmiştir⁷¹.

Kanun gerekçesinin devamında ise, tescilsiz tasarımlar için özel bir koruma rejiminin bulunmaması nedeniyle koruma süresine ilişkin bir sınırdan söz edilemediği; bu hükümlerin dar yorumlanmasının ise tasarımcının fikrî emeğinin yeterince korunamaması sonucunu doğurduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle uygulamada belirsizliklere yol açan tescilsiz tasarımların sahip olacağı korumanın süre ve kapsam yönünden tescilli tasarım korumasını karşılıksız bırakmayacak şekilde açık belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir⁷².

Tasarım hakkı sahibi, tasarımına göre ayırt edici niteliği sağlamayan tasarımlara karşı, SMK’dan kaynaklanan haklarını ileri sürebilir (SMK m. 58/1). Buna karşılık, kopyalamaya karşı koruma getiren tescilsiz tasarımların koruma kapsamı, bu yönüyle

⁶⁹ Sert, 2019, s. 12-13

⁷⁰ Sert, 2019, s. 12-13

⁷¹ Sert, 2019, s. 12-13

⁷² Sert, 2019, s. 12-13

daha dar tutulmuştur (SMK m. 59/2). Nitekim tescilsiz tasarım koruması, tescilli tasarım korumasından belirgin biçimde ayrılmakta; tescilli tasarımlarda olduğu gibi inhisari bir hak sağlamamakta, yalnızca kopyalamaya karşı önleme yetkisi tanımaktadır⁷³.

Tasarım konusu ürünün adı, sınıfı, tarifnamede yer alan bilgiler, kural olarak korumanın kapsam ve sınırlarını etkilemez. Aynı şekilde, tasarımın görsel anlatımındaki ibareler, kavramların karşılık gelen ifadeleri bakımından inhisari hak tanımaz (SMK m. 61/6). Zira ayırt edici ad ve işaretler üzerindeki inhisari koruma, marka hukukunun konusunu oluşturmaktadır⁷⁴.

Tescilli tasarımlar bakımından; tasarım hakkı sahibinin izni olmadan üçüncü kişiler, tasarımın konusu ürünün üretimini, piyasaya sunumunu, satışını, ithalini, ticari amaçla kullanımını ve yine bu amaçla elde tutmayı ve bu ürünü sözleşme konusu yapan öneride bulunmayı yapamaz. Buna karşılık, tescilsiz tasarımlarda bahsedilen fiilleri sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek şekilde

benzerinin kopyalanmasını engelleme yetkisi verdiği için inhisari koruma sağlamaz sadece kopyalamayı önleyen yetkidir⁷⁵.

Bu çerçevede, koruma gören tasarımın kendi tasarımından daha önce kamuya sunulduğunu öğrenmesi makul yollarla mümkün olmayan bir tasarımcının yaptığı tasarım, koruma gören tasarımdan kopyalanmış sayılmaz (SMK m. 59/1-2)⁷⁶.

Henüz yayımı gerçekleşmemiş tasarım başvuruları bakımından da, tescilsiz tasarımlara ilişkin kopyalamaya karşı koruma rejimi uygulanır. Bu kapsamda, yayımın ertelenmesi talep edilen tasarımlarda tasarımın görsel anlatımlarının Resmî Bülten’de

⁷³ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

⁷⁴ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

⁷⁵ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

⁷⁶ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

yayımlanana kadar geçen zamanda , tescilsiz tasarım hükümleri uygulanır. (SMK m. 59 /2'nin, m. 59/6'ya yollaması uyarınca)⁷⁷ .

Tasarım korumasının sınırları kanunla açıkça belirlenmiştir ve hak, yalnızca bu sınırlar çerçevesinde koruma görür. SMK m. 59 /3 uyarınca aşağıdaki fiiller, tasarım hakkının koruma çerçevesi dışında bırakılmıştır:

-Özel maksatla sınırlı ve ticari niteliği bulunmayan fiiller,

-Deneme maksatlı fiiller,

-Ticari uygulama gereği dürüstlük kurallarına uygun , tasarımın normal şekilde kullanımını gereksiz tehlikeye sokmadan ,kaynak gösterme şartıyla, eğitim ya da referans maksatlı çoğaltmalar,

-Yabancı ülkede kayıtlı olan ve geçici olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan deniz ya da hava taşıtlarındaki ekipmanlar ve bu araçların onarımı için ithal edilmiş yedek parça ile aksesuarlar ve onarım fiilleri,

-Ön kullanım hakkının bulunması,

-Onarım maksatlı kullanım,

-Hakkın tükenmesi nedeniyle ,

-Sessiz kalma nedeniyle hak kaybı.

Bu istisnalar, tasarım korumasının rekabeti gereksiz biçimde kısıtlamamasını ve tasarım hukukunun amacıyla orantılı bir koruma rejimi oluşturmasını sağlamaya yöneliktir⁷⁸ .

Tescilsiz tasarımların kopyalanması hâlinde, tasarım hakkına dayalı korumanın yanında haksız rekabet hükümlerine de başvurulması mümkündür. Bu bağlamda

⁷⁷ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

⁷⁸ Suluk, Karasu & Nal, 2024, s. 369-371

kopyalama, ürünün teknik araçlar kullanılarak çoğaltılmasını ifade etmektedir. Bu tanım, ürünün olduğu gibi, yani değiştirilmeksizin çoğaltılmasını esas almakta olup, TTK m. 55/1.c.3'te haksız rekabet fiili düzenlenerek ayırt edici unsurlarını ortaya koymaktadır⁷⁹.

Anılan hükmün tasarımlar bakımından uygulanabilmesi için, öğretide ve yargı uygulamasında aranan bazı şartların beraber gerçekleşmesi beklenmektedir. Beklenen şartlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

-Pazarlanmaya hazır bir çalışma ürününün varlığı,

-Ürünün, teknik çoğaltma yöntemleriyle, olduğu gibi kopyalanması ve bu kopyadan yararlanılması,

-Kopyalayanın, ürüne özgün ve uygun bir katkısının bulunmaması.

Bu koşulların gerçekleşmesi hâlinde, tescilsiz tasarımın salt kopyalanması, haksız rekabet teşkil edecek; böylece tasarım sahibi, TTK hükümlerine dayanarak hukuki korumadan yararlanabilecektir⁸⁰.

1. Pazarlamaya Hazır Çalışma Ürününün Varlığı

TTK m. 55/1.c.3 hükmünde haksız rekabet korumasının geçerli olabilmesi için temel şart, pazarlanmaya hazır bir çalışma ürününün varlığıdır. Nitekim bir çalışma ürününün pazarlanmaya müsait durumda olması, onun teknik araçlar vasıtasıyla çoğaltma yöntemleri kullanılarak kopyalanabilmesini mümkün kılan zorunlu bir ön koşuldur. Aynı gerekçeyle, soyut fikirler ve yöntemler bu hüküm kapsamında korunamaz; koruma ancak belirli bir biçimde somutlaşmış ürünler bakımından söz konusu olabilir⁸¹.

⁷⁹ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸⁰ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸¹ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

Pazarlanmaya hazır olmak kaydıyla, iki veya üç boyutlu her türlü tasarım, anılan madde kapsamında korunabilir. Pazarlanmaya hazır olma, ürünün ekonomik bakımdan bağımsız olarak değerlendirilebilir nitelikte bulunmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, ürünün mutlaka nihai ürün olması şart olmayıp; ticarete konu olabilmesi hâlinde ara ürünler de bu korumadan yararlanabilecektir⁸².

Burada belirleyici olan husus, ürünün mevcut hâliyle, başka bir işleme ihtiyaç duyulmaksızın, ekonomik bir değer ifade edecek şekilde değerlendirilebilir olmasıdır⁸³.

2. Teknik Araçlarla Çoğaltma Yöntemi Sonucu Olduğu Gibi Kopyalama ve Yararlanma

TTK m. 55 /1.c.3'ün uygulanmasında temel kıstas, çalışma ürününün herhangi bir teknik araçlarla çoğaltma yöntemleri kullanılarak aktarılması ve olduğu gibi kopyalanmasıdır. Her ne kadar madde metninde ürünün “doğrudan” ya da “aynen” kopyalanmasından açıkça söz edilmemiş olsa da, teknik çoğaltma yoluyla kopyalama, niteliği gereği ancak bu şekilde gerçekleşebilir⁸⁴.

Bu yönüyle söz konusu eylem, taklit olarak nitelendirilen durumlardan açık biçimde ayrılmaktadır. Zira taklitte, mevcut bir örnek esas alınmak suretiyle, ona az ya da çok benzeyen yeni bir ürün ortaya konulurken; teknik çoğaltma yöntemiyle kopyalama, başkasına ait çalışma ürününün doğrudan alınarak, normal üretim sürecine ilişkin aşamalar atlanmak suretiyle değerlendirilmesini ifade etmektedir. Kullanılan yöntem gereği, başkasına ait ürünün herhangi bir değişikliğe uğratılmaksızın aynen kopyalanması söz konusudur⁸⁵.

Bu nedenle, teknik çoğaltma yöntemi, anılan madde hükmünün uygulanmasında belirleyici kriter niteliği taşımaktadır. Bu şartın gerçekleşmemesi hâlinde, başkasına ait

⁸² Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸³ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸⁴ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸⁵ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

bir çalışma ürününden yararlanılmış olsa dahi, söz konusu fiil TTK m. 55 /1.c.3 hükmüne göre haksız, rekabet olarak nitelendirilemez⁸⁶.

Maddenin uygulanabilmesi için aranan bir diğer sınırlayıcı unsur, teknik çoğaltma yöntemleriyle aktarılan üründen yararlanılmasıdır. Bu bağlamda yararlanma, dar anlamda bir kullanımı değil; ürünün ekonomik olarak değerlendirilmesini ifade etmektedir.

Buna karşılık, kişisel amaçlı kullanım, madde kapsamında yararlanma olarak kabul edilmez ve haksız rekabet teşkil etmez⁸⁷.

3. Kopyalayanın Uygun Katkısı Olmaması

Maddenin uygulanmasında önem taşıyan bir diğer unsur, başkasına ait çalışma ürününü kopyalayan kişinin, ürüne özgü ve uygun bir katkısının bulunmamasıdır. Bu kriter, kopyalama fiilinin haksızlık niteliğinin tespitinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Zira düzenlemenin amacı, kopyalayan kişinin emeğe dayanmaksızın elde ettiği haksız rekabet avantajını ortadan kaldırmaktır⁸⁸.

“Kopyalayanın uygun katkısının bulunmaması” şartının varlığı, somut olayın özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmede; kopyalanan ürünün niteliği, teknik ve ekonomik değeri, ayrıca ürünü aktaran kişinin üründen yararlanma biçimi göz önünde bulundurulmalıdır. Başka bir ifadeyle, kopyalayan tarafından yapılan müdahalenin, ürüne bağımsız bir yaratıcı veya fonksiyonel katkı sağlayıp sağlamadığı, haksız rekabetin varlığının belirlenmesinde esas alınacaktır⁸⁹.

⁸⁶ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸⁷ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸⁸ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

⁸⁹ Şehirali Çelik, 2014, s. 212-219

B- Tescilsiz Tasarım Korumasının Sona Ermesi

1. Koruma Süresinin Dolması

Tescillenmemiş tasarımlar bakımından, Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK) ile öngörülen süre, tasarımın kamuya sunulduğu andan itibaren işlemek üzere üç yıl olarak belirlenmiştir (SMK m. 69 /2). Tescilsiz tasarım korumasının ardındaki temel gerekçe; özellikle moda, tekstil ve benzeri sektörlerde tasarımların kısa ticari ömre sahip olması, tasarımın modası geçmeden ve üreticinin ekonomik ilgisi sona ermeden önce etkin fakat sınırlı bir koruma sağlanmasının yeterli görülmesidir⁹⁰.

Kanun koyucu, bu düzenleme ile bir yandan hak sahiplerinin menfaatleri ile toplum yararı arasında denge kurmayı, diğer yandan ise tasarımcıya tasarımı üzerinde belirli yetkiler tanıyarak teşvik edici bir koruma rejimi oluşturmayı amaçlamıştır. Bu dengenin sağlanmasında kullanılan en önemli araçlardan biri, tanınan hakkın süre bakımından sınırlı olmasıdır⁹¹.

Tescilsiz tasarımlar için öngörülen üç yıllık süre, piyasada tescilsiz tasarımlar nedeniyle ortaya çıkabilecek maddi zararı ve hakkın kaybını önlemeye hizmet etmektedir. Buna karşılık, daha uzun süreli bir korumaya ihtiyaç duyan tasarım sahiplerine, belirli bir süre içerisinde tasarımlarını tescilli tasarım hâline getirme imkânı tanınmıştır. Bu kapsamda, tescilsiz tasarımlar, herhangi bir kayıt veya tescil işlemi yapılmaksızın, üç yıl boyunca görünüm bakımından korunmaktadır. Koruma süresi sona eren veya azami süre dolmadan tescil edilmemiş tasarımlardan doğan haklar, sürenin bitimiyle birlikte kendiliğinden sona erer⁹².

Öte yandan, tescil başvurusu yapılmış ve yayımın ertelenmesi talep edilmiş tasarımlar, görsel anlatımların yayımlanmasına kadar geçen süre içinde tescilsiz tasarım

⁹⁰ Sert, 2019, s. 92-100

⁹¹ Sert, 2019, s. 92-100

⁹² Sert, 2019, s. 92-100

korumasından yararlanmaya devam eder. Bu husus, SMK'da açıkça düzenlenmiştir⁹³. Nitekim SMK m. 67- 68 hükümleri gereği işlemeye devam eden idari sürecin sonucunda verilen nihai kararlar, SMK m. 156 /2 hükmü gereği Ankara Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi nezdinde yargısal denetime tabi tutulabilecektir⁹⁴.

2. Yenilememe ve Vazgeçme

Tescilsiz tasarımların koruma gördüğü süre, tasarımın kamuya sunulduğu anla birlikte üç yıl geçerlidir, bu sürenin yenilenmesi mümkün değildir. Tescillenmemiş tasarımlar bakımından, korumadan vazgeçmenin usulüne ilişkin açık bir kanuni düzenleme de bulunmamaktadır. Zira tescilsiz tasarımlar için tescilde olduğu gibi bir başvuru veya kayıt şartı söz konusu olmadığından, tescilsiz tasarım sahibinin sessiz kalması, fiilen hak kaybı sonucunu doğurabilmektedir⁹⁵.

Bu çerçevede, koruma süresi devam ettiği müddetçe, tescilsiz tasarım hakkı sahibinin bu korumadan vazgeçmesi ile yine dilediği takdirde bu vazgeçmeden geri dönmesi kural olarak geçerli görünmektedir. Ancak sürenin sona ermesiyle birlikte, tescilsiz tasarımdan doğan koruma kendiliğinden ortadan kalkacak ve artık hak sahibi bakımından yeniden canlandırılabilir bir hak söz konusu olmayacaktır⁹⁶.

3. Hükümsüzlük

Geçersizliğin özel bir görünümü olan hükümsüzlük, esas itibarıyla borçlar hukukuna özgü bir yaptırım olmakla birlikte, tasarım hukukunda tescil edilmiş ya da bu yönde başvurusu yapılan tasarımın, Kanun hükmünde öngörülen sebeplerin

⁹³ Sert, 2019, s. 92-100

⁹⁴ Sert, 2019, s. 92-100

⁹⁵ Sert, 2019, s. 92-100

⁹⁶ Sert, 2019, s. 92-100

gerçekleşmesi sebebiyle dava açılarak iptali ve sicilden silinmesi sonucunu doğurmaktadır⁹⁷.

Hükümsüzlük talepleri, Türk Patent, ve Marka, Kurumu (Türkpatent) bünyesinde incelenip karara bağlanamaz; bu talepler yalnızca mahkemeler aracılığıyla ileri sürülebilir. Hükümsüzlük, niteliği gereği, sınaî mülkiyet, hakkı geçmişe etki eden sonuç doğurarak ortadan kaldırılmasını ve sicilden tescilinin terkinini amaçlamaktadır. Bu nedenle, tescilin mevcut olmadığı tescilsiz tasarımlar bakımından hükümsüzlük kavramının uygulanabilirliği, ilk bakışta tereddüt uyandırabilmektedir⁹⁸.

Yine bu yönde, tescilsiz tasarımların koruma görmesinin üç yılla sınırlandırılmış olması, bu tasarımlar bakımından hükümsüzlük davasının burada ne kadar yeterli olduğunu tartışmalı hâle getirebilmektedir. Ancak hükümsüzlük hallerinin sınırlı bir sayıda düzenlenmiş olması nedeniyle, mahkemelerin bu sebepler dışında bir gerekçeyle tasarımın hükümsüzlüğüne karar vermeleri mümkün değildir⁹⁹.

Buna rağmen, tescilsiz tasarımlar açısından da hükümsüzlük davası açılabilmesi mümkündür. Bu durumda davanın hak sahipliği iddia edilen kişiye husumet yöneltilerek açılması gerekir (SMK m, 78/5). Nitekim 6,/2002 s. Topluluk Tasarımları Hakkında Konsey Tüzüğü'nün 24/3 ve 85/2 maddelerinde de, tescilsiz Topluluk tasarımlarının hükümsüzlüğünün, Topluluk Tasarımı Mahkemeleri önünde ileri sürülebileceği; bu talebin bağımsız bir dava olarak ya da açılmış bir tecavüz davasına karşı ileri sürülen bir talep şeklinde gündeme getirilebileceği düzenlenmiştir¹⁰⁰.

SMK ile getirilen önemli yeniliklerden biri, kısmi hükümsüzlük kurumudur. Buna göre, tasarımlar tamamen değil ama kısmi yönden hükümsüz sayılabilir. Özellikle;

⁹⁷ Sert, 2019, s. 92-100

⁹⁸ Sert, 2019, s. 92-100

⁹⁹ Sert, 2019, s. 92-100

¹⁰⁰ Sert, 2019, s. 92-100

- Tasarımın ya da ürünün tanımına uyum göstermeyen,
- Kamu, düzeni ya da genel, ahlaka aykırı durumda olan,
- Paris Sözleşmesi'nin mükerrer 6. maddesinde sayılan unsurların uygunsuz kullanımını içeren tasarımlar, kısmi hükümsüzlüğe konu olabilmektedir¹⁰¹.

Kısmen hükümsüzlük sonucunda tescil durumunun devamı için kalan kısmın koruma şartlarını haiz olması ve tasarımın kimliğini muhafaza etmesi zorunlu bir şarttır.(SMK m. 77 /2). Bahsedilen iki şartın bir arada gerçekleşmemesi hâlinde, tasarımın tamamının hükümsüzlüğüne karar verilecektir. Bu düzenlemenin dayanağını, Topluluk Tasarım Tüzüğü'nün 25 /6. maddesi oluşturmaktadır¹⁰².

Hükümsüzlük iddiası, bağımsız bir dava olarak ileri sürülebileceği gibi, tecavüz davasına karşı açılan bir karşı dava şeklinde de gündeme getirilebilir. Bu yönüyle SMK'daki düzenleme, AB mevzuatıyla uyumlu bir yapı arz etmektedir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, tescilsiz tasarımlar bakımından hükümsüzlük iddiasının def'i olarak ileri sürülme imkânı, tescilli tasarımlara kıyasla daha geniştir. Hükümsüzlük iddiasında karşı, taraf sıfatını haiz olan kişi gerçek hak sahibidir. (SMK m. 78 /2)¹⁰³.

Hükümsüzlük davası, kural olarak, sicilde tasarım hakkının sahibi görünen kişiye husumet yöneltilerek açılır. Ancak dava sonucunda verilecek kararın uygulanması için, iptal davalarında olduğu gibi Türkipatent'e husumet yöneltilmesi gerekmez. Buna karşılık, sicilde kaydı olan hak sahibine, davaya katılması için bildirimin yapılması zorunludur (SMK m. 78 /4)¹⁰⁴.

Hükümsüzlük isteminde bulunabilecek kişiler, hukuken menfaati bulunan kişilerle sınırlandırılmıştır (SMK m. 78 /1). Tescilsiz tasarımlar bakımından da

¹⁰¹ Sert, 2019, s. 92-100

¹⁰² Sert, 2019, s. 92-100

¹⁰³ Sert, 2019, s. 92-100

¹⁰⁴ Sert, 2019, s. 92-100

hükümsüzlük davasının muhatabı, hak sahibi olduğu iddia edilen kişidir. Hükümsüzlük kararının sonuçları, kural olarak geriye etkilidir¹⁰⁵.

Ancak kanun koyucu, geriye etki ilkesinin adil olmayan sonuçlar doğurabileceği gerekçesiyle istisnalar getirmiştir. Tasarımcının, ağır ihmal ya da kötü niyetli hareketleri sebebiyle zarar görenlerin, tazminat talepleri saklı kalmak kaydıyla, aşağıdaki durumlar hükümsüzlük kararının geriye etkisinden etkilenmez (SMK m. 79 /2):

-Hükümsüzlük kararı verilmeden önce, tasarım hakkından doğan haklara tecavüz nedeniyle verilmiş, kesinleşmiş ve uygulanmış mahkeme kararları,

-Hükümsüzlük kararı verilmeden önce yapılmış, ve uygulanmış sözleşmeler.

İstisnalar kapsamında, hükümsüzlüğüne karar verilmiş tasarımın hak sahibinin kötü niyetle davranışlarından doğan zararlar ile şartları olduğu takdirde sebepsiz zenginleşme ile tazminat davaları da açılabilir¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Sert, 2019, s. 92-100

¹⁰⁶ Sert, 2019, s. 92-100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TESCİLSİZ TASARIMLARIN FİKRÎ MÜLKİYET HAK

KATEGORİLERİNE DAHİL EDİLEREK KORUMA GÖRMESİ

I. GENEL BAKIŞ

Tasarımlar karma yapısı sebebiyle bazen fikrî hak kategorisine, bazen de sınai hak kategorisine, kimi zaman ise hem fikri hem sınai haklara dahil edilebilmektedir . Farklı fikri ve sınai hak kategorileriyle olan bu ilişkisi sebebiyle tasarım sahibi bazı hâllerde eserin sahibi, bazı hâllerde ise buluş sahibi sıfatıyla karşımıza çıkabilmektedir¹⁰⁷ .

Böylece yalnızca teknik alandaki buluşlara koruma sağlayan patent ve faydalı model rejimlerinden ya da yalnızca sahibinin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat eserlerini koruyan telif hukuku düzenlemelerinden tasarımlar ayrılmaktadır. Zira tasarımlar, hem estetik hem de fonksiyonel unsurları bünyesinde barındırabilen özgün bir fikrî ürün niteliği taşımaktadır¹⁰⁸ .

Tasarımların birden fazla mevzuat kapsamında korunabilme ihtimali, kümülatif koruma olgusunu gündeme getirmekte; bu nedenle öğretide, tasarımların şartları sağladığı ölçüde birden fazla koruma rejiminden eş zamanlı olarak yararlanabileceği görüşü savunulmaktadır¹⁰⁹ .

II. TASARIMLAR İÇİN KÜMÜLATİF KORUMA

Tasarımların birden fazla ve birbirinden farklı karakteri aynı anda bünyesinde barındırabilmesi, öğretide “aynı anda farklı mevzuat hükümleriyle koruma görme”

¹⁰⁷ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

¹⁰⁸ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

¹⁰⁹ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

manasında kullanılan, kümülatif koruma ilkesidir. Bu ilke, AB hukukunda 98/71/AT sayılı Yönerge'nin, 16. ile 17. maddeleri ve 6/2002 sayılı Topluluk Tasarımı Tüzüğü'nün 96. maddesinde açıkça düzenlenmiş olup, Türk hukukunda da kabul edilmektedir¹¹⁰.

Kümülatif korumaya neden ihtiyaç duyulduğu, fikrî ve sınai hak kategorileri içerisinde bariz şekilde tasarımlar yönünden anlaşılmaktadır. Zira tasarımların tabi olduğu tasarım hukukuna özgü koruma hükümlerine ek olarak şartların varlığı hâlinde fikir, ve sanat eserleri, patent, faydalı model ayrıca haksız rekabet hükümleri kapsamında da korunabilmektedir¹¹¹.

“Kümülatif” kelimesi kümelenmişliği, birikmişliği ifade eder. Kümülatif korumada, genel, hüküm özel, hüküm önceliği olmayan farklı sebeplerin aynı fiil veya ürün bakımından bir arada uygulanabilmesini ifade eder. Başka bir deyişle, her bir koruma rejiminin öngördüğü özel şartların sağlanması kaydıyla, hakkın sahibi fikrî mülkiyet haklarına ya da haksız rekabet düzenlemelerinden biri ya da hepsini yasal talep olarak ileri sürebilmesi ek olarak hukuken bu talepleri serbestçe seçebilmesi mümkün olmaktadır¹¹².

Kümülatif koruma ilkesi uyarınca, hak sahibi ihlal edilen farklı haklarına dayanarak ayrı talepler ileri sürebilse de, bu hakların her biri için ayrı ayrı tazminata hükmedilmesi mümkün değildir. Zira bu durumda, ihlal edilen haklar arasında bir hak yarışması söz konusu olmakla birlikte, talep yığılması bulunmamaktadır. Hakkın sahibi, tazminatın miktarının takdirinde seçimlik hakkın sahibidir ayrıca farklı yasal sebepler için hesaplanan tazminatlardan yalnızca birini talep edebilecektir¹¹³.

¹¹⁰ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

¹¹¹ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

¹¹² Bozgeyik, 2019, s. 23-25

¹¹³ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

Mesela porselen tabakların motiflerinin tasarımı, tasarım hukukunun kapsamında korunabileceği gibi, aynı zamanda telif hukuku korumasından da yararlanabilir. Bu durumda hakkın sahibi, SMK'daki tasarımlara ilişkin hükümlerine, FSEK'teki, eser sahipliğine ilişkin düzenlemelerine ayrıca TTK'daki haksız rekabet düzenlemelerine aynı anda başvurabilir. Tasarım hakkı sahibi dava açarken SMK m. 150'ye ve eser sahipliği sebebiyle FSEK m. 68 ve 70'e , haksız rekabet sebebiyle TTK m. 56'ya dayanarak hem maddi hem de manevi tazminat isteminde bulunabilir. Fakat mahkeme, anılan istem türleri sebebiyle birden fazla tazminata hüküm veremez; belirlenen tazminat tutarı baz alınarak hakkın sahibinin seçimlik, hakkı nedeniyle bu tutarlardan yalnızca biri talep edilebilecektir¹¹⁴.

Tasarımların korunma süresi açısından ,kümülatif koruma ilkesinin uygulanabilirliği, özel önem taşımaktadır. Zira fikrî, mülkiyet hukukunda öngörülen hakların tamamı süreyle sınırlıdır. Kümülatif koruma ilkesi gereğince, hak sahibi, dayandığı fikrî mülkiyet haklarından birinin koruma süresi sona ermiş olsa dahi, kural olarak koruma süresi henüz dolmamış olan diğer bir hakka dayanarak koruma talebinde bulunabilecektir¹¹⁵.

III. TESCİLSİZ TASARIMLARIN FİKRİ HAKLAR KATEGORİSİNE DAHİL EDİLEREK KORUNMASI

Tasarımların fikri haklar kategorisinde korunup korunamayacağına ilişkin tartışmanın odak noktasında, bu mevzuat çerçevesinde sağlanan korumanın, tasarım hukukuna kıyasla son derece uzun süreli olması yer almaktadır. Nitekim bu uzun koruma süresinin, tasarımların koruma amacını aşan farklı sonuçlar doğurabileceği ve

¹¹⁴ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

¹¹⁵ Bozgeyik, 2019, s. 23-25

piyasa rekabetini negatif yönde etkileyebileceği yönünde önemli eleştiriler bulunmaktadır¹¹⁶.

Bu bağlamda benimsenen daha katı yaklaşım, tescil yoluyla ve belirli maliyetler karşılığında elde edilen, azami yirmi beş sene süreyle koruma sağlayan tasarım, hakkının; herhangi bir yasal yükümlülüğe gerek olmadan elde edilen ve eser sahibinin ölümü sonrası yetmiş sene boyunca devam eden eser korumasının yanında işlevsiz hâle gelmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Aksi yönde bir kabul, tasarım hukukuna özgü koruma rejimini anlamsız kılacaktır ve tasarım–eser ayrımını fiilen ortadan kaldıracaktır¹¹⁷.

Öte yandan, ülkelerin farklı fikir, ve, sanat eserleri düzenlemeleri de, tescilsiz tasarımların eser olarak korunması hususunda uygulamada önemli güçlükler yaratmaktadır. Bu durum, tasarımların eser niteliğinin tespitinde yeknesaklığın sağlanmasını zorlaştırmakta ve uluslararası düzeyde hukuki belirsizliklere yol açabilmektedir¹¹⁸.

A- Tescilsiz Tasarımların Eser Kategorisine Dahil Edilmesi

Bir ürünün FSEK kapsamında korunabilmesi için iki temel koşulu birlikte taşıması gerektiği kabul edilmektedir. İlk olarak, subjektif koşul olarak adlandırılan, eserin, sahibinin hususiyetini taşımasıdır. İkinci koşul ise objektif koşul olup, eserin kanun hükmünde sayılan eser kategorilerine dahil edilebilmesidir. FSEK’te sayılan eser kategorileri ise şöyle sayılmıştır; ilim-edebiyat, eserleri, musiki, eserleri, güzel, sanat eserleri ile sinema, eserleridir¹¹⁹.

Fikrî BİR ürünün eser kabul edilmesi için bu koşullar haricinde kalan hususlar kural olarak önem taşımaz. FSEK’te belirlenen kategorilere giren ve aynı zamanda

¹¹⁶ Fidan, 2011, s. 81-124

¹¹⁷ Fidan, 2011, s. 81-124

¹¹⁸ Fidan, 2011, s. 81-124

¹¹⁹ Fidan, 2011, s. 81-124

tasarım niteliği de taşıyabilen eserler FSEK m. 2 ile m. 4'te düzenlenen eser türleri arasında yer almaktadır¹²⁰ .

Bu kapsamda, FSEK m. 2'de *“ilim,ve edebiyat, eserleri”* başlıklı düzenlemesinin, konumuz bakımından önem arz eden üçüncü bendinde; *“bedii, vassı bulunmayan teknik ve bilimsel fotoğraflar, haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri ile her çeşit mimarlık ve şehircilik, tasarım ve projeleri, mimari maketler, çevre ve sahne tasarım ve projeleri”*, eser niteliğinde kabul edilmiştir¹²¹ .

Burada bahsedilmesi gereken husus, anılan hükümde geçen “tasarım” kavramının, öğretide ağırlıklı olarak kabul edilen endüstriyel tasarımı ifade ettiği anlaşılmamalı; ürünün henüz ortaya çıkmadığı, hazırlık ve geliştirme aşamasına ilişkin çizimsel eskizleri ifade ettiği kabul edilmektedir. Yine kanun koyucunun endüstriyel tasarımları ifade ederken anılan madde hükmünün son fıkrasında açıkça “endüstriyel model ile resim” tabirini kullanmış ve tahmin edilen anlamı kuvvet bulmuştur. Aynı zamanda doktrinde, anılan hükümde bahsedilen “tasarım” kelimesinin endüstriyel tasarıma karşılık geldiğini savunan görüşlerin mevcut olduğu belirtilmelidir¹²² .

Tasarım olarak korunabilecek ikinci grup eserler ise FSEK m. 4 hükmünde geçen güzel sanat eserleri olarak belirtilmelidir. Bu madde çerçevesinde yer alan yağlı, ve ,suluboya tablolar, heykeller, mimarlık eserleri, el işleri ve küçük ,sanat eserleri, güzel yazı, desen, grafik eserler, süsleme sanatı ürünleri ile tekstil ve moda ürünleri gibi eserlerin, şartlarını taşıyorsa bu durumda eser ve tasarım korumasından birlikte yararlanabilmeleri mümkündür¹²³ .

¹²⁰ Fidan, 2011, s. 81-124

¹²¹ Fidan, 2011, s. 81-124

¹²² Fidan, 2011, s. 81-124

¹²³ Fidan, 2011, s. 81-124

Eser sayılabilen tescilsiz tasarımlarda hak sahibi FSEK gereği hem maddi hem de hukuki koruma imkânları sağlamaktadır. Bu kapsamda, tescilsiz tasarımın edindiği haklar, ileri sürülebileceği istem ile davaları, FSEK çerçevesinde korunan başka eser sahiplerinin hakları ile elde ettiği imkânlarından farklılık göstermemektedir¹²⁴ .

FSEK çerçevesinde eser sayılan tescilsiz tasarımlar, sahibine belli bazı haklar tanır. İlk grup manevî haklar, diğer grup ise malî haklar olarak adlandırılır. Manevî hakların içerisinde umuma arz, eserle ilgili bilgilendirilmeyi isteme, adının belirtilmesini isteme , eserde değişiklik yapılmasını men etme ile eserine ulaşabilme haklarını barındırır. Eser sahibinin malî haklarının çoğaltma, yayma, temsil, umuma iletim ile takip (pay) haklarını içerdiği belirtilir¹²⁵ .

FSEK koruma, diğer fikrî mülkiyet koruma rejimleri ile karşılaştırılırken ispat sorununun ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. FSEK, eser sahibinin kopyalamayı önleme yetkisi verir, kopyalamanın gerçekleştiğinin ispatı yükünü ise hak sahibine yüklemektedir. Ayrıca FSEK kapsamında koruma için tescil gibi bir ön koşulun bulunmaması, bu ispatı uygulamada daha da güçleştirmektedir. Bu yönüyle FSEK koruması, haksız rekabet hükümleri çerçevesinde sağlanan koruma ile benzerlik göstermektedir¹²⁶ .

B-Tescilsiz Tasarımların Patent ya da Faydalı Model Kategorilerine Dahil

Edilmesi

1. Tescilsiz Tasarımların Patent ya da Faydalı Model Kategorisinde Tescili

Patent olarak ya da faydalı model kategorisinde tescili mümkün nitelikteki buluşların, belirli koşulların varlığı hâlinde tasarım kategorisinde koruma görmesinin de imkan dahilinde olabilirliliği, dolayısıyla patentlenebilir olma ya da faydalı model olma

¹²⁴ Fidan, 2011, s. 81-124

¹²⁵ Fidan, 2011, s. 81-124

¹²⁶ Fidan, 2011, s. 81-124

vasıflarını haiz tasarımların bu kategorilerde korunabileceği çıkarımı yapılabilir. Böylece patent ile faydalı model ve tasarım hakları arasında kümülatif korumanın, hukuki olarak mümkün olduğunu göstermektedir¹²⁷.

Bununla birlikte, patent korumasının, diğer fikrî mülkiyet haklarına kıyasla daha maliyetli, teknik açıdan daha karmaşık ve elde edilmesi daha zor bir koruma rejimi olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle patent korumasının, uygulamada daha sınırlı ölçüde tercih edilmesi, kümülatif koruma olanağının fiilen kullanımını da önemli ölçüde etkilemektedir¹²⁸.

2. Tasarımların Patent Olarak Tescil Edilebilirliği

Patent tesciline elverişli koşulları sağlayan bir durumda tasarımların patent kategorisinde tescil edilmesi ile patent korumasından yararlanabilmesi bakımından da aynı şekilde geçerlidir¹²⁹.

a) Yenilik Kıstasını Taşımaları

Tasarımın patent olarak tescili için dikkat edilen en önemli şart yeniliktir. Dolayısıyla yenilik kıstasında tasarım ve başka buluşlar arasında farklılık gözetilmez. Doktrinde yenilik değerlendirmesinde buluşun patent başvurusu da içerdiği açıklamaların dünyanın hiçbir ülkesinde, toplum tarafından erişilebilir nitelikte kamuya açıklama yapılmaması şeklinde tanımlanmaktadır¹³⁰.

Yabancı ülkelerin doktrinlerinde de benzer bir yaklaşım benimsenmekte olup, yenilik; patent başvuru tarihinden önce, buluşa ilişkin bilgilerin yazılı veya sözlü şekilde kamuya açıklanmamış olması olarak ifade edilmektedir¹³¹.

¹²⁷ Fidan, 2011, s. 81-124

¹²⁸ Fidan, 2011, s. 81-124

¹²⁹ Fidan, 2011, s. 81-124

¹³⁰ Fidan, 2011, s. 81-124

¹³¹ Fidan, 2011, s. 81-124

Buna karşılık, AB mevzuatında tescilsiz tasarımlara ilişkin düzenlemeler bakımından yenilik kavramı farklı bir bağlamda ele alınmaktadır. Bu çerçevede yenilik; kamuya sunma tarihinden önce, üçüncü kişiler tarafından aynı veya ayırt edici derecede benzer bir tasarımın kamuya sunulmamış olması şeklinde tanımlanmaktadır¹³² .

Bu farklı yaklaşımlar, patent hukukunda yeniliğin mutlak ve teknik içerikli bir ölçüt olarak değerlendirilmesine karşılık, tasarım hukukunda yeniliğin görsel algı ve kamuya sunma esaslı bir değerlendirmeye tabi tutulduğunu göstermektedir¹³³ .

b) Tekniğin Bilinen Durumunu Aşması Şartı

Patentlenebilirlik şartlarının incelenmesinde aranan diğer önemli şart, buluşun tekniğin bilinen durumunu aşıyor olmasıdır. Ancak ek patentler bakımından, tekniğin bilinen durumunun aşılması koşulu aranmaz. Tekniğin bilinen durumunun aşılması, doktrinde yaygın olarak “buluş basamağı” kavramına karşılık gelir¹³⁴ .

Buluş incelenirken tekniğin bilinen durumunu aşması kıstasını değerlendiren kişi, buluşun ait olduğu teknik alandaki uzman kişinin bilgisidir. Bu değerlendirme, buluşun söz konusu teknik alanda faaliyet gösteren bir uzman için açık ve aşikâr olup olmadığı esasına dayanmaktadır¹³⁵ .

Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre, kıstas olarak kabul edilen uzman; buluşun ilişkili bulunduğu alan hakkında ortalama bilgi, tecrübe ile yeteneğe sahip olan fakat buluş ortaya çıkarma kabiliyeti bulunmayan kişidir. Başka bir ifadeyle, bu uzman ne sıradan bir kişi ne de yaratıcı yeteneğe sahip bir mucit olup, teknik alandaki olağan bilgi düzeyini temsil eden varsayımsal bir kişidir¹³⁶ .

¹³² Fidan, 2011, s. 81-124

¹³³ Fidan, 2011, s. 81-124

¹³⁴ Fidan, 2011, s. 81-124

¹³⁵ Fidan, 2011, s. 81-124

¹³⁶ Fidan, 2011, s. 81-124

İngiliz hukuku kıstas olarak uzmanı, yeterince teorik bilgisi olan kalifiye kişi ya da tekniker olarak tanımlanmaktadır. Bu kişinin, ilgili teknik alanda yürütülen çalışmalarda ,seminerlerde ve yine ticari uygulamalar hakkında bilgi sahibi olduğu; ayrıca konuya ilişkin literatürü düzenli ve dikkatli biçimde izleyen kişiden bahsedilmektedir¹³⁷ .

c) Sanayiye Uygulanabilirlik Şartına Sahip Olması

Bir buluşun patent korumasından yararlanabilmesi için diğer bir şart ise pratik bir maksatla kullanılabilir olması, diğer bir ifadeyle sanayiye uygulanabilirlik niteliğini haiz bulunmasıdır. Sanayiye uygulanabilirlik, buluşun üretilebilir olma kapasitesini ifade etmekte olup, buluşun fiilen üretimde kullanılması zorunluluğunu içermez. Ayrıca buluşun münhasıran sanayi alanında kullanılabilir olması da aranmaz¹³⁸ .

Sanayi harici alanda buluşun kullanılabilmesi, sanayiye uygulanabilirlik şartını taşımasına engel değildir. Yine buluşun verimliliği sağlaması veya ekonomik açıdan avantaj sağlaması da patentlenebilirlik için gerekli bir koşul değildir. Bununla birlikte, buluşun fiilen çalışabilir nitelikte olması ve ilgili teknik alandaki uzman kişi tarafından uygulanabilir olması gerekmektedir¹³⁹ .

3. Tasarımların Faydalı Model Kategorisine Dahil Edilmesi

Tescilsiz tasarımların dahil edilebileceği başka bir kategori de şartlarını taşıyorsa faydalı model korumasıdır. Faydalı model de patent kategorisine yakın biçimde düşünce ürünleri üzerinde koruma kapsamı sağlamaktadır. Fakat bu koruma türü, Almanya’da olduğu şekilde diğer ülkelerde çokça benimsenmesine rağmen, birtakım ülkelerin hukukunda hiç yer almamaktadır. Benzer şekilde, Paris Sözleşmesi’nde faydalı model korumasına açıkça yer verilmiş olmakla birlikte, Dünya Fikrî Mülkiyet Teşkilatı’nı

¹³⁷ Fidan, 2011, s. 81-124

¹³⁸ Fidan, 2011, s. 81-124

¹³⁹ Fidan, 2011, s. 81-124

(WIPO) kuran anlaşmada ve TRIPS Anlaşması'nda faydalı model korumasına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁴⁰ .

Faydalı modelin koruma kapsamı, Türk hukukuna mülga Patent KHK'sı döneminde girmiş olup, diğerlerinde göre sonradan ortaya çıkmıştır. Patent ve faydalı model düzenlemelerinin aynı yasa metninde bulunmasının temel sebebi aynı maksada yönelik olmasına ek olarak ayrı yasalarda düzenlenmeleri hâlinde, patent sistemine hâkim olan sınırlı sayıdaki kişilerin dahi faydalı model korumasını gözden kaçırma riskini bertaraf etmektir¹⁴¹ .

Faydalı model koruması kapsamında, patent korumasında tanınan haklarla aynı nitelikte haklar sağlanmakta olup, bu hakların ihlali hâlinde izlenecek hukuki yollar da patent korumasına paralel şekilde düzenlenmiştir¹⁴² .

4. Tescilsiz Tasarımların Marka Kategorisine Dahil Edilmesi

Tescilsiz tasarımlarda izlenebilecek diğer yol ise marka kategorisine dahil edilebilmesidir. Tasarım niteliği taşıyan bazı işaretlerin, ayırt edici karakter kazanmaları ve marka fonksiyonunu yerine getirmeleri hâlinde, marka hukuku kapsamında da korunmaları mümkün olabilmektedir¹⁴³ .

a) Tescilsiz Tasarımların Marka Kategorisinde Tescil Edilmesi

Topluluk Marka Direktifi m.2 ile Topluluk Marka Tüzüğü m.4'te, bir tasarımın ya da şeklinin çiziminin iki boyutlu olması veya görünümünün üç boyutlu oluşu durumunda marka kategorisine dahil edilerek tescilinin mümkün olduğu belirtilmiştir.

¹⁴⁰ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁴¹ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁴² Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁴³ Fidan, 2011, s. 81-124

Bu düzenlemeler, tasarımların belirli koşullar altında marka hukuku kapsamında korunabilmesine imkân tanımaktadır¹⁴⁴.

Buna karşılık, tasarımların marka olarak tesciline ilişkin uluslararası düzenlemelerde açık ve yeknesak bir hüküm bulunmamaktadır. Nitekim Paris Sözleşmesi, marka olarak tescil edilebilecek işaretleri tanımlamamış; TRIPS Anlaşması'nda da tasarımların net şekilde marka sayılabilecek işareti ifade ettiği yazılmamıştır. Bununla birlikte, Paris Sözleşmesi metninde tescil şartlarının üye devletlerin kendi hukuk düzenlemelerine bırakıldığı, TRIPS Anlaşması'nda ise fikrî mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin asgari standartların belirlendiği görülmektedir¹⁴⁵.

Bu çerçevede, üye devletlerin TRIPS Anlaşması'nda öngörülen koruma düzeyinin üzerine çıkmalarına engel bulunmadığı gibi, iç hukukta gerekli düzenlemelerin yapılması koşuluyla tasarımların marka olarak tescil edilmesi, Paris Sözleşmesi hükümleriyle de uyumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir¹⁴⁶.

aa) Ayırt Ediciliği Sağlama

Tasarımların marka kategorisine dahil edilebilirliğinin değerlendirilmesinde gözetilen temel kıstas, söz konusu tasarımın uygulanacağı mal ya da hizmeti, piyasadaki mevcut başka mal ya da hizmetlerden ne kadar ayırt edilebilir olduğunun incelenmesidir¹⁴⁷.

Ayırt edicilik değerlendirmesi yapılırken, tescili talep edilen tasarımın tek tek unsurlarının farklılık arz edip etmediğinden ziyade, tasarımın bütününde tüketicilerin

¹⁴⁴ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁴⁵ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁴⁶ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁴⁷ Fidan, 2011, s. 81-124

aklında kalacak genel izlenim ile görünümün, işlev itibariyle marka olabilesi , yani marka olarak algılanabilir olup olmadığı esas alınmaktadır ¹⁴⁸.

bb) Çizimle Görüntülenebilme veya Benzer Biçimde İfade edilme

İki boyutlu tasarımlardan olan yüzey ya da desen tasarımları doğaları gereği halihazırda çizim yoluyla görüntülü haldedir. Bu kural üç boyutlu tasarımlar için de geçerli olup çizimle veya benzeri yöntemlerle görüntülenebilecekleri kabul edilmektedir¹⁴⁹.

Alman Marka mevzuatı bakımından da tescilsiz tasarımların marka kategorisinde tescili kabul edilmektedir. Alman mevzuatında , ürünün sadece şekil olarak tescili marka olmaya yeterli olacak biçimde sunulmalı, markanın bütün niteliklerini açık ve net biçimde ortaya koyacak şekilde yapılan grafik bir gösterime dayanmalıdır. Marka sunumunda ürünün çizimi ya da fotoğrafı kullanılabilmekte; ayrıca Alman Patent, ve Marka Ofisi, altı farklı perspektiften yapılan tescilsiz tasarımların gösterimini yeterli bulmaktadır ¹⁵⁰.

Hukukumuzda Arkan, Yasaman, Kaya, Karan ile Kılıç; işaretin üç boyutlu olması gerektiği ve iki boyutlu resminin, “çizimle görüntülenebilir ya da benzer şekilde temsil edilebilen, baskı aracılığıyla yayımlanabilen çoğaltılabilen” şartlarını karşıladığını ve bu nedenle marka olarak tescile elverişli olduğunu savunmaktadır¹⁵¹.

Benzer şekilde Tekinalp de, “çizimle görüntülenebilir ya da benzer şekilde temsil edilebilen, baskı aracılığıyla yayımlanabilen çoğaltılabilen” işaretler kapsamında

¹⁴⁸ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁴⁹ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁵⁰ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁵¹ Fidan, 2011, s. 81-124

yalnızca ürünlerin çiziminin değil ayrıca şekillerin üç boyutlu halinin yer aldığını belirtmektedir¹⁵² .

b) Tescilsiz Tasarımların Nispi Ret Nedenlerine Dahil Edilmesi

Tescilsiz tasarımların incelenmesi gereken farklı bir husus da marka mevzuatı çerçevesinde korunmasının başka işaretin marka tescilin, tescilsiz tasarım hakkı sahipliği sebebiyle itirazda bulunulabilmesidir¹⁵³ .

Tescilsiz tasarımlar, her ne kadar tescilli bir tasarım hakkı doğurmasa da, farklı nitelikte birtakım haklar meydana getirir. Bu haklara dayanılarak, bir marka tescil başvurusuna karşı itiraz yoluna gidilmesi mümkündür. Yayına itiraz edilmesinin YİDK nezdinde reddi ve markanın tescil edilmesi hâlinde ise, tescilsiz tasarımda hak sahibinin, kurul kararı sebebiyle iptal davası açabilir ek olarak tescilli markanın hükümsüzlüğü davası ile ikame hakkı bulunmaktadır¹⁵⁴ .

Doktrinde savunulan bir görüşe göre, bu yaklaşım ile bir işaretin ilk defa kullanılması yöntemiyle, haksız, rekabet hükümleri çerçevesinde elde edilen yasaklama hakkına üstünlük verilmesi amaçlanır. Böylece, piyasada fiilî kullanıma dayalı olarak oluşan menfaatlerin, sonradan yapılan marka tescilleriyle bertaraf edilmesinin önüne geçilmek istenmektedir¹⁵⁵ .

Öte yandan, tescil edilmiş markanın, on yılda bir yenilenmiş olmak kaydıyla süresiz koruma görmesi ile marka, hakkına tecavüz hâllerinin ceza müeyyideleri barındırması, marka korumasını diğer fikrî mülkiyet haklarına kıyasla daha ağır ve etkili bir koruma rejimi hâline getirmektedir. Bu durum, tasarım sahibini, tasarımlarının

¹⁵² Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁵³ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁵⁴ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁵⁵ Fidan, 2011, s. 81-124

marka kategorisinde korunması için tescili yönünde motive eden önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁵⁶.

Marka olarak tescil edilen bir tasarım, başvuru anından işlemek üzere on yıl süreyle korunur ayrıca bu koruma süresi on yıllık periyotlar şeklinde yenilenebilmekte ve bu suretle fiilen süresiz bir koruma sağlanabilmektedir¹⁵⁷.

¹⁵⁶ Fidan, 2011, s. 81-124

¹⁵⁷ Fidan, 2011, s. 81-124

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TESCİLSİZ, TASARIMLARIN HAKSIZ, REKABET

HÜKÜMLERİYLE KORUMA GÖRMESİ

I. GENEL BAKIŞ

Yerleşik içtihatla tescili olmayan buluş ya da tasarımların tamamlayıcı hüküm olan haksız rekabet hükümleri çerçevesinde koruma göreceği benimsenmiştir. Yaklaşımın temel dayanağını, mülga Türk Ticaret Kanunu'nun 57. maddesinin beşinci bendi oluşturmaktadır. Ayrıca aynı Kanun'un 56. maddesinde yer alan haksız rekabet tanımından hareketle, yargı kararlarında emek ilkesine de açıkça atıf yapılmaktadır. Yargıtay, haksız rekabet hükümleriyle koruma yönünden herhangi bir zaman sınırının bulunmadığının altını çizmektedir¹⁵⁸.

Yargıtay 1995 öncesine ait kararlarında¹⁵⁹, tescilsiz buluş ve tasarımların haksız rekabet hükümleriyle korunacağı yönündeki yaklaşım açıkça görülmektedir. Bu kapsamda Yargıtay, davaya konu edilen tescilsiz bir ürünün buluş ya da tasarım özelliklerini değerlendirirken şu ifadelere yer vermiştir:

“... Davalı tarafından üretilen ‘Climaks’ markasını taşıyan sobanın davacı tarafından üretilen ‘Delonghi’, markasını taşıyan sobanın dış görünüm, dizayn ve teknik sistem yönünden ayniyet derecesinde benzemesi sebebiyle davalı eyleminin haksız rekabet teşkil ettiğinin tespiti...”¹⁶⁰ ”

¹⁵⁸ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁵⁹ 11. HD, 28.12.1990, E. 8343, K. 8476

¹⁶⁰ 11. HD, 26.2.1996, E. 1996/769, K. 1996/1151 – Aynı yönde 11. HD, 26.2.1996, E. 1996/770, K. 1996/1167

Benzer şekilde, 2007 yılında verilen Yargıtay kararının¹⁶¹ konusunda, Rolex adlı firma Arpaş adlı firmaya dava açmış, davacı taraf iltibas yapıldığı nedeniyle haksız rekabetin varlığını ileri sürmüştür. Davalı taraf savunmasında; davacı firmanın ürünlerin iltibas iddia edilen niteliklerinin yenilik ile özgünlük şartlarını taşımadığını, yine bu niteliklerin birçok tanınmış firmanın da kullandığını, ayrıca davacı ürünlerinin davalı ürünlerinden 9 ila 20 kat daha pahalı olması nedeniyle tüketicilerin bu ürünleri karıştırmalarının mümkün olmadığını ileri sürmüştür¹⁶².

Yerel mahkeme, uyuşmazlık konusu saatlere ilişkin olarak; “... *saatlerin bilekliklerinin aynı tipte olduğu, metal baklaların kilitlenme sistemlerinin benzer mekanizmalara sahip bulunduğu, benzer kancalı ve tırtıklı çerçevelerle süslendikleri davalıya ait iki model saatin dizaynı, bilezik tipi, kadranlardaki hanelerin biçimi ile kadran camının boyut ve fon çerçevelendirilmesinin, davacı ürünleriyle benzerlik taşıdığı ...*” nedenleriyle haksız rekabetin varlığını belirtmiş, Yargıtay bahsedilen kararı olduğu gibi onamıştır¹⁶³.

Yargıtay’ın yerleşik içtihadında¹⁶⁴ ürünün birtakım nitelikleri yönünden benzeri, diğer nitelikleri yönünden farklılık olması hâlinde, haksız rekabetin oluşması yalnızca benzerlik gösteren unsurlar yönünden değerlendirilmelidir. Nitekim bir başka kararında Yargıtay şu tespitte bulunmuştur:

“... *Taraflara ait sobaların bir bütün hâlinde benzerliğinden söz edilemez ise de fan ve rezistans bölümlerinin birbirlerine benzediği aşikârdır. Bu bölümlerin sobaların üst bölümlerinde yer alması teknik bir zorunluluk olarak kabul edilebilir. Ancak bu bölümlerin ayniyet derecesinde davalılar tarafından imal edilmesi TTK’nın 57/5 maddesi uyarınca, haksız rekabet teşkil eder. Diğer*

¹⁶¹ 11. HD, 20.09.2007, E. 2006/2930, K. 2007/11564

¹⁶² Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁶³ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁶⁴ 11. HD, 1.3.1995, E. 1994/7381, K. 1995/1771. Aynı yönde, 11. HD, 28.2.1995, E. 1994/7383, K. 1995/1754

bölümler bakımından ise benzerliğin fonksiyonel zorunluluktan kaynaklanması ve esaslı bir sistem benzerliği bulunmaması nedeniyle haksız rekabetin varlığı kabul edilemez.”

Bu yaklaşım, haksız rekabet incelemesinin ürünün tamamı yerine, benzerliğin yoğunlaştığı unsurlar üzerinden yapılması gerektiğini açık biçimde ortaya koymaktadır¹⁶⁵.

II. KORUMAYA İLİŞKİN İLKELERİN BELİRLENMESİ

Yargıtay içtihatlarında, tescilsiz buluşlar ile tescilsiz tasarımlar arasında açık bir ayırım yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle, haksız rekabet kapsamında uygulanacak ilkelerin belirlenmesinde, her iki konuya ilişkin Yargıtay kararlarından birlikte yararlanılması uygun ve kaçınılmazdır¹⁶⁶.

A- Ürün Sahipliğinin Belirlenebilir Olması

Tescili yapılmamış sınai ürünün taklit edilmesi sebebiyle haksız rekabet hükümlerine gidilmesinin mümkün olması için davacının ürünü geliştirmiş bulunması gerekmektedir. Ürünün davacı tarafından geliştirilmediğinin tespiti hâlinde, haksız rekabet davasının reddi söz konusu olacaktır. Nitekim Yargıtay, anonim tasarıma dayanılarak haksız rekabet davasının açılmasını bahsedilen nedenle reddetmiştir¹⁶⁷.

Tescili yapılmamış sınai ürünlerde, kural olarak herhangi bir sınai hak bulunmamaktadır. Hukukumuz örneğin AB hukuku uygulamasından ayrılarak, uzun süre boyunca tescilsiz bir tasarım koruması açık biçimde benimsenmemiştir. Ancak Yargıtay, tescilsiz ürünler özelinde “üstün hak” ile “hak sahipliği” kavramlarını

¹⁶⁵ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁶⁶ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁶⁷ Suluk, 2014, s. 163-173

kullanmakta ve bu ürünler yönünden fiilî bir koruma alanı tanımaktadır. Nitekim Yargıtay bir kararında¹⁶⁸ şu ifadelere yer vermiştir:

“... Taraf ürünleri arasında benzerlik bulunup bulunmadığı, benzerlik var ise bunun teknik bir zorunluluktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı ve benzerlik mevcut ise üstün hakkın hangi tarafta olduğunun araştırılması bu hususların uzman bilirkişilerce incelenmesi sonucunda elde edilecek sonuca, göre karar verilmesi gerektiğinden hükmün davacı yararına bozulmasına karar verilmiştir. ,Bozmaya uyan yerel mahkemece; davacı şirket tarafından üretilen fırınlar ile davalı şirket fırınlarının dış görünüş, parçalar, fonksiyon ve çalışma prensibi bakımından ayniyete yakın benzerlikler taşıdığı bu benzerliğin teknik bir zorunluluktan kaynaklanmadığı ve önceden imalata başlayarak teknolojiyi yurtdışından transfer eden davacının üstün hak sahibi olduğu, gerekçesiyle, davalıların haksız rekabetlerinin tespitiyle menine ...”

Bahsedilen kararda Yargıtay, tescilsiz bir sınaî ürünün sahibinin üstün hakkına öncelik tanımakta; bu yaklaşımın doğal sonucu olarak, davaya konu ürünün ilişkili olduğu lisans sözleşmesinden kaynaklanan haklarını üçüncü bir kişiye öne sürülebileceğini kabul etmektedir. Dolayısıyla tescil edilmemiş sınaî ürünün hak sahibi ile lisansını almış kişi, tescil edilmiş hakka sahipmişçesine geniş salahiyetlerle donatılmakta; haksız rekabet hükümleri yoluyla güçlü bir koruma sağlanmaktadır¹⁶⁹.

B-Yenilik/Özgünlük/Orijinallik

Yargıtay’ın tescili yapılmamış ürünlerin korunması yönündeki birtakım kararlarında yenilikten, bazı kararlarında özgünlükten, bazı kararlarında ise orijinallikten bahsetmiştir. Bazı kararlarında ise kavramları birlikte ve birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Yargıtay bahsedilen kavramları açık

¹⁶⁸ 11. HD, 9.5.1996, E. 1996/2680, K. 1996/3230

¹⁶⁹ Suluk, 2014, s. 163-173

şekilde tanımlamamıştır. Kararlar incelendiğinde, Yargıtay'ın anılan kavramlara esasen farklı ifade karşılıkları bulduğu anlaşılmaktadır¹⁷⁰.

Buna göre birinci karşılığı, davaya konu olmuş ürünün ilk defa belirli kişilerce geliştirilmiş olması, diğer karşılığı ise ürünün taklidi niteliği taşınamaması, Yargıtay'ın koruma için aradığı temel ölçütler olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, Yargıtay uygulamasında yenilik, özgünlük veya orijinallik kavramları, teknik ve normatif anlamda değil; daha çok “ilk yaratım” ve “taklitten uzak olma” kriterleri çerçevesinde kullanılmaktadır¹⁷¹.

Yargıtay, tescilsiz ürünlerin haksız rekabet hükümleriyle korunabileceği yöneliminde olan bu yaklaşımını, Hukuk Genel Kurulu (HGK) açısından da kabul görmüştür. Fakat HGK, Yargıtay'ın bazı kararlarından farklı olarak, tescilsiz ürünler bakımından yenilik şartının aranmayacağı görüşünü açıkça ortaya koymuştur. Nitekim HGK bir kararında şu ifadeye yer vermiştir¹⁷²:

“... Davacı, (tescilli bir) endüstriyel tasarım hakkına tecavüz iddiasında bulunmadığına göre böyle bir davada yenilik niteliği aranmaması gerekir.”

Bu yaklaşım, haksız rekabet hükümlerine dayalı korumanın, tasarım hukukuna özgü yenilik ve ayırt edicilik kriterlerinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymakta; tescilsiz ürünler bakımından korumanın esasını yenilikten ziyade emek ilkesi ve taklit yasağının oluşturduğunu göstermektedir¹⁷³.

¹⁷⁰ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁷¹ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁷² HGK, 27.4.2005, E. 2005/11-231, K. 2005/273

¹⁷³ Suluk, 2014, s. 163-173

C- Benzerliğin, Teknik Bir, Zorunluluktan, Kaynaklanıp Kaynaklanmadığının

Tespiti

Yargıtay'ın birtakım içtihatları incelendiğinde, taraf ürünleri arasındaki benzerlik sebebinin teknik bir zorunluluk olması durumunda, haksız rekabetin varlığı nedeniyle korumadan bahsedilemez¹⁷⁴ . Zira bu durumda benzerlik, serbest rekabetin doğal bir sonucu olarak kabul edilmektedir¹⁷⁵ .

Buna karşılık, teknik bir zorunluluk bulunmadığı hâlde, ürünlerin görünüş ve sistem bakımından benzerlik göstermesi, Yargıtay uygulamasında haksız rekabetin varlığı için yeterli görülmektedir. Bu yaklaşım, haksız rekabet değerlendirmesinde teknik gereklilik ile taklide dayalı benzerliğin birbirinden titizlikle ayrılması gerektiğini ortaya koymaktadır¹⁷⁶ .

D-İltibasın Aranıp Aranmayacağı

Yargıtay'a göre, taraf ürünleri arasında bir benzerlik bulunsa dahi, haksız rekabetin varlığı değerlendirilirken, müşterilerin marka, kalite, fiyat ve benzeri ayırt edici unsurları dikkate alıp almadıkları göz önünde bulundurulmalıdır¹⁷⁷ . Öğretide hâkim olan görüş de, haksız rekabetin oluşabilmesi için iltibas unsurunun aranması gerektiği yönündedir¹⁷⁸ .

Yargıtay'ın ilgili kararında¹⁷⁹ vurgulandığı şekilde, iltibas durumu özellikle tanıtım araçları kullanılarak ortaya çıkar. Bu tanıtma vasıtaları, kimi zaman ayırt ediciliğe sahip adın ya da işaretlerin kullanılmasıyla , kimi zaman ise tasarım görünümüyle karşımıza çıkmaktadır. Rakiplerin, başka birinin emeğini ya da tanınmışlığını kullanarak haksız biçimde faydalanmamak ve iltibasın önlenmesi için

¹⁷⁴ 11. HD, 24.10.2005, E. 2004/12686, K. 2005/10213

¹⁷⁵ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁷⁶ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁷⁷ 11. HD, 14.03.1989, E. 1988/5517, K. 1989/1602

¹⁷⁸ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁷⁹ bkz. 11. HD, 19.1.1995, E. 1994/6093, K. 1995/186

gereken tedbirleri yerine getirme koşuluyla, tescilsiz ürünlerin ticaretini yapmaları mümkündür¹⁸⁰ .

Fikrî ve sınai mülkiyet uygulaması ve haksız rekabet hükümleri bağlantısında, kural olarak, bir özel hüküm ve genel hüküm ilişkisi bulunmaktadır. Bahsedilen ilişki çerçevesinde özel kanun hükümlerinin önceliği esastır. Düzenleme alanı gereği özel bir kanunun ayrıntılı biçimde konuyu kapsamaması nedeniyle genel kanundan daha yetkin ve geniş koruma alanı sağlaması durumu gözetildiğinde genel hükümlerin uygulanma alanı ortadan kalkar. Ek olarak özel bir kanun hükmüyle getirilen sınırlamaların, genel bir kanun hükmü temel alınarak işlevsiz bırakılması mümkün değildir¹⁸¹ .

Bununla birlikte hak sahibi gerekli şartların varlığı hâlinde fikrî mülkiyet mevzuatına dayanmanın yanı sıra haksız rekabet hükümlerine de başvurulabilir. Bu bağlamda haksız rekabet hükümleri ,fikrî mülkiyet hukukuna özgü sui generis olmasına ek olarak tali veya ikincil bir yol olmayıp; aksine gerektiğinde ve koşulları mevcutsa direkt ve ilk aşamada uygulanabilen bir koruma rejimi niteliği taşımaktadır. Zira bu iki koruma türünün dayandığı hukukî ilkeler farklıdır¹⁸² .

Ancak kümülatif koruma ilkesinin nerede uygulama alanı bulacağı hususunda, genel ve özel, hüküm ilişkisinin varlığı mutlaka gözetilmelidir. Örneğin mevcut durumda fikrî bir hakkın varlığı olmasa dahi, itibasın varlığı hâlinde haksız rekabetin gerçekleştiği kabul edilebilecektir. Haksız rekabet değerlendirmesinde belirleyici olan husus, başka birinin ürününe, benzetme fiilinin varlığı haricinde, bu fiilin hangi biçimde ve hangi amaçla gerçekleştirildiğidir¹⁸³ .

Bu çerçevede, emek ilkesi esas alındığında, sadece taklit fiilleri başlıca haksız rekabet teşkil etmez. Karşıt yöndeki bir kabul, haksız rekabet korumasının, fikrî

¹⁸⁰ Suluk, ,2014, s. 163-173

¹⁸¹ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁸² Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁸³ Suluk, 2014, s. 163-173

mülkiyet korumasına alternatif koruma rejimi hâline gelmesine ve böylece fikrî mülkiyet hukukunun işlevsiz ve anlamsız bir konuma sürüklenmesine yol açacaktır¹⁸⁴ .

Güncel durum itibarıyla, tescili yapılmamış sınâî ürünler açısından, haksız rekabet düzenlemeleri yoluyla, tescili yapılmış ürünlerden dahi nispeten büyük bir koruma alanına kavuştuğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla tescili yapılmamış sınâî ürünler için haksız ,rekabet hükümleriyle korunabilmesi bakımından gözetilen kıstaslar fazlasıyla esneklik göstermekte olup, bu koruma bakımından herhangi bir süre sınırı da öngörülmemiştir¹⁸⁵ .

Tasarımların, haksız rekabetin özel halleri kategorileri çerçevesinde koruma göreceği esaslı haller, TTK m. 55 çerçevesinde; karıştırılmaya neden olma, başkasının çalışma, ürününün teknik, çoğaltma yollarıyla kopyalanması (TTK m. 55 /1.c.3) ve karşılaştırma yoluyla başkasının tanınmışlığından yararlanma hâlleridir. TTK m. 55 hükmü gereği, başka birinin mallarıyla, iş ürünleriyle, faaliyetleri ya da işleriyle karıştırılmaya neden olan tedbirler almak, haksız rekabet fiili kabul edilir¹⁸⁶ .

TTK'nın karıştırılma ihtimaline ilişkin bu düzenlemesi, fikrî mülkiyet mevzuatının yanında ve ondan bağımsız olarak uygulanabilir. Bu yaklaşım, kümülatif koruma ilkesini desteklemektedir. Hükmün, fikrî mülkiyet mevzuatındaki düzenlemelere paralel biçimde; marka ve ticaret unvanı gibi ayırt edici işaretlerin yanı sıra tasarımlar bakımından da uygulanabileceği, mehz İsviçre hukuku düzenlemesi ve uygulamasından açıkça anlaşılmaktadır¹⁸⁷ .

Düzenlemenin koruduğu menfaatler incelendiğinde, öncelikle rakiplerin kullandığı ayırt edici işaretlere benzer işaret veya ürünlerin kullanılması suretiyle ortaya çıkan ve “rakibe yaslanma” (Anlehnung) olarak ifade edilen durumun hedef alındığı

¹⁸⁴ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁸⁵ Suluk, 2014, s. 163-173

¹⁸⁶ Şehirali Çelik, 2014, s. 164-177

¹⁸⁷ Şehirali Çelik, 2014, s. 164-177

görülmektedir. Bununla birlikte, rakip ürünlerle yaratılan benzerlik nedeniyle ortaya çıkan karıştırılma ihtimalinin önlenmesinde, tüketicilerin ve toplumun menfaati de bulunmaktadır. Bu yönüyle hüküm, rekabet ortamında yer alan tüm aktörlerin menfaatlerini farklı açılardan koruyan çok boyutlu bir işleve sahiptir¹⁸⁸ .

Karıştırılma ihtimalinin varlığından söz edilebilmesi için, tüketicilerin bir ürünün işletmesel kökeni konusunda yanılgıya düşmeleri gerekmektedir. Bu nedenle karıştırılma ihtimali, yanılma unsurunu da içeren bir kavramdır. Ancak marka hukukunda olduğu gibi, tüketicilerin fiilen yanılmaları şart olmayıp, böyle bir tehlikenin varlığı yeterlidir¹⁸⁹ .

Tüketicilerin bir ürünün işletmesel kökeni hususunda yanılgıya düşmeleri iki farklı şekilde ortaya çıkabilir. Marka hukukunda kabul edilen doğrudan ve dolaylı karıştırılma tehlikesi, haksız rekabet hukukunda da uygulama alanı bulmaktadır¹⁹⁰ .

Doğrudan karıştırılma ihtimalinde, tüketicinin karşılaştığı yanılgı tehlikesi işletmenin kimliğine ilişkindir. Bu durumda tüketici, piyasadaki bir ürünü, belirli bir işletmeye ait olduğu düşüncesiyle satın almakta ve ürünün işletmesel kaynağı hakkında yanılmaktadır¹⁹¹ .

Dolaylı karıştırılma ihtimalinde ise tüketici, ürünün başka bir işletmeden kaynaklandığının farkındadır; ancak işaret veya ürünler arasındaki benzerlik nedeniyle işletmeler arasında hukuki, idari veya ekonomik bir bağlantı bulunduğu kanaatine varmaktadır¹⁹² .

¹⁸⁸ Şehirali Çelik, 2014, s. 164-177

¹⁸⁹ Şehirali Çelik, 2014, s. 164-177

¹⁹⁰ Şehirali Çelik, 2014, s. 164-177

¹⁹¹ Şehirali Çelik, 2014, s. 164-177

¹⁹² Şehirali Çelik, 2014, s. 164-177

III. TESCİLSİZ TASARIM KORUNMASINDA ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN İYİNİYETİNİN ETKİSİ

A- Genel Olarak

Tescilsiz tasarımlarda, hak sahibinin yetkileri, tescilli tasarımlara kıyasla daha sınırlıdır. Bu kapsamda hak sahibi, yalnızca tasarımın üçüncü kişiler tarafından aynısının üretilmesini veya taklit edilmesini engelleyebilir. Bu nedenle, tescilsiz tasarım hakkına dayanılarak açılan bir davada, hak sahibinin yalnızca sonraki tasarımın kendi tasarımına benzerliğini ispatlaması yetersizdir; ek olarak sonraki tarihli tasarımın, kendisinin tasarımını kopyaladığını ispat etmesi gerekmektedir¹⁹³.

Bu yönüyle tescilsiz tasarım koruması, inhisari yetki tanıyan tescilli tasarım korumasına göre oldukça dar bir kapsam arz etmektedir. Zira tescilli bir tasarımda, sonraki tasarımın aynı olması veya küçük farklılıklar nedeniyle aynı sayılması hâlinde, bu benzerliğin ispatı gerekli ve yeterli olup; tescilli tasarım sahibinin ayrıca kopyalama veya taklit iradesini ispatlaması aranmaz¹⁹⁴.

Doktrinde, 554 sayılı mülga KHK döneminde, tescilsiz tasarımlar bakımından rakip üreticilerin piyasaya çıkarılan tasarımları öğrenebilme ihtimalinin, tescili yapılmış tasarımlara kıyasla düşük olduğu; durumu fark eden kanun koyucunun, tescili yapılmamış tasarımlarda tecavüzün oluşmasında üçüncü kişinin kusurunun olması şartını aradığı ifade edilmiştir¹⁹⁵.

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra, Kanun'un m. 59/2 hükmünün gerekçesinde, tescilsiz tasarım hakkına tecavüz hâlinde kötünîyetin aranacağını belirtilmiş olması dikkat çekicidir. Buna karşılık, AB Tasarım Tüzüğü'nün önceki taslaklarında, kopyalamanın varlığının kabul edilebilmesi için kötünîyet şartına

¹⁹³ Cangül, 2025, s. 980-990

¹⁹⁴ Cangül, 2025, s. 980-990

¹⁹⁵ Cangül, 2025, s. 980-990

yer verilmişken; Ekim 1999 tarihli Konsey Çalışma Grubu aşamasında, Ekonomik ve Sosyal Komite ile Avrupa Parlamentosu’nun görüşleri doğrultusunda, kötüniyet ibaresi metinden çıkarılmış ve bunun yerine, “tasarımın daha önce kamuya sunulduğunun makul yollarla bilinmemesi” ölçütü benimsenmiştir. Bu görüşe göre, ihlal bakımından kötüniyet aranması isabetli olmayıp, kötüniyetin kusurun tespiti açısından uygun bir ölçüt olmadığı ileri sürülmektedir¹⁹⁶.

Buna karşılık, doktrindeki diğer bir görüş, tescilsiz tasarımlara tecavüz hâlinde kötüniyetin varlığının aranması gerektiğini savunmaktadır. Her ne kadar madde metninde açıkça “kötüniyet” ibaresi yer almasa da, gerek madde gerekçesinde kötüniyet kavramına yer verilmiş olması, gerekse SMK m. 59 /2’de yer alan “tasarımın, kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesinin mümkün olmaması” ifadesi, tecavüz hâlinde üçüncü kişinin iyiniyetli olmadığının ispatlanması gerektiğine işaret etmektedir¹⁹⁷.

Bu çerçevede, kopyalamanın ve üçüncü kişinin iyiniyetli olmadığının ispat yükü, tescilsiz tasarım hakkı sahibine ait olacaktır¹⁹⁸.

B- Tescilsiz Tasarım Hakkına Tecavüz İddiasına Karşı Üçüncü Kişilerce İyiniyet Karinesine Dayanılması

Tescilsiz tasarım sahibi, hakkına yönelen bir tecavüz nedeniyle tasarımının aynısının veya ayırt edilemeyecek derecede benzerinin kopyalandığını ileri sürüyorsa, SMK m. 149/1 hükmünde öngörülen hukuk davalarını açabilecektir. Bu tür bir dava ile karşılaşan üçüncü kişiler ise, iyiniyetli olmaları hâlinde, SMK m. 59/2 hükmüyle kendilerine tanınan karineden yararlanabilecek; başka bir ifadeyle, korunan tescilsiz

¹⁹⁶ Cangül, 2025, s. 980-990

¹⁹⁷ Cangül, 2025, s. 980-990

¹⁹⁸ Cangül, 2025, s. 980-990

tasarımdan haberdar olmadıklarını ileri sürerek iyiniyetin koruyucu etkisine dayanabileceklerdir¹⁹⁹ .

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), Karen Millen Fashions Ltd. / Dunnes Stores davasında, İngiltere menşeli Karen Millen Fashions Ltd. şirketinin İrlanda'da tescilsiz olarak satışa çıkardığı siyah bir triko ile mavi ile kahverengi gömlek tasarımlarının, İrlanda bölgesinde satış birimleri bulunan Dunnes Stores'in kopyalayarak satışa sunulması üzerine açılan davada önemli tespitlerde bulunmuştur. Davalı şirket, tasarımları kopyaladığını inkâr etmemiş; ancak davacı tasarımlarının ayırt edici niteliğe sahip olmadığını ve bu nedenle ayırt ediciliğin davacı tarafından ispatlanması gerektiğini ileri sürmüştür. Buna rağmen, yerel mahkeme ve İrlanda Temyiz Mahkemesi kararları doğrultusunda ABAD, hızla değişen moda sektöründe tescilsiz tasarımların etkin biçimde korunabileceğini ve dava konusu tasarımların davalı tarafından kopyalandığını kabul ederek davacı lehine karar vermiştir²⁰⁰ .

Tescilsiz tasarım hakkı sahibi tarafından tecavüz iddiasıyla dava açılması hâlinde, üçüncü kişi SMK m. 59/2 uyarınca iyiniyetli olduğunu ileri sürerse, bu iddiayı çürütme yükü, yani üçüncü kişinin iyiniyetli olmadığını ispat külfeti, tescilsiz tasarım hakkı sahibine ait olacaktır. Bu bağlamda iyiniyet iddiası, tasarım ihlaline karşı ileri sürülen bir savunma aracı niteliği taşımaktadır²⁰¹ .

İyiniyet iddiasına karşı ileri sürülen iyiniyetin bulunmadığı iddiası, hukuki niteliği itibarıyla itiraz niteliğine sahip olduğundan; iddia ve savunmanın genişletilmesi

¹⁹⁹ Cangül, 2025, s. 980-990
²⁰⁰

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153817&pageIndex=0&doclang=EN,& mo de=lst,&dir= &occ= first&part=1&cid=9285041>, 20.03.2025 tarihli erişim.

²⁰¹ Cangül, 2025, s. 980-990

yasağına uymaksızın, yargılama sürecinin herhangi bir safhasında öne sürülebilecektir²⁰².

Üçüncü kişinin burada ileri sürdüğü iyiniyet, kendi tasarımını, korunan tescilsiz tasarımdan habersiz olarak oluşturduğu ve davacının tasarımını kopyalamadığı yönündedir. Diğer bir ifadeyle, üçüncü kişi, bağımsız bir tasarım meydana getirdiğini iddia etmektedir²⁰³.

SMK m. 59 /2’nin ikinci cümlesi uyarınca;

“... korunan tasarımın, kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez.”

Bu hükümden anlaşılabileceği şekilde, korumanın kapsamındaki tescilsiz tasarımdan habersiz olarak yapılan ve kamuya sunulma olgusunun makul yollarla bilinmesi mümkün olmayan bir durumda ortaya çıkan tasarım, kopya tasarım olarak nitelendirilemeyecektir. Hükümde açıkça “iyiniyet” veya “kötüniyet” kavramlarına yer verilmemiş olmakla birlikte, iyiniyete açık bir hukuki sonuç bağlandığı görülmektedir²⁰⁴

“Makul” terimi, sözlük anlamı itibarıyla “akla ve mantığa uygun” olanı ifade etmektedir. Hükümde yer alan “makul yollarla bilmesinin mümkün olmaması” ifadesi, iyiniyetten yararlanacak kişi bakımından belirli bir özen yükümlülüğünün varlığına işaret etmektedir. Bu çerçevede, iyiniyetli olduğu iddiasında bulunan kişinin, akla ve mantığa uygun davranma yükümlülüğü altında olduğu kabul edilmelidir²⁰⁵.

²⁰² Cangül, 2025, s. 980-990

²⁰³ Cangül, 2025, s. 980-990

²⁰⁴ Cangül, 2025, s. 980-990

²⁰⁵ Cangül, 2025, s. 980-990

“Makul yollarla bilme” ölçütü, tescilsiz tasarımın kamuya sunulmasıyla yakından bağlantılı olup, tasarımın toplumda ne ölçüde tanındığı, hangi çevrelere hitap ettiği ve erişilebilirlik düzeyi gibi unsurlarla ilişkilidir. Dolayısıyla, iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanabilmek için üçüncü kişinin, somut olayın özelliklerine göre belli bir düzeyde dikkat ve özen göstermesi gerekecektir²⁰⁶.

C- Üçüncü Kişinin Tacir Olması Durumunda Gösterilmesi Gereken Özen

TTK m. 18 /2 gereği, tacirlerin ticari faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiğini hükme bağlamaktadır. Doktrinde, basiretli tacir gibi davranma yükümlülüğünün objektif ya da objektifleştirilmiş bir özen ölçütüne dayandığı kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, basiretli tacir kıstası, tacirin kişisel becerileri dahilinde yapabileceği özenden ziyade, söz konusu ticari alanda faaliyet yapan tedbirli, öngörü sahibi tacirin ortalama makul davranışını ifade etmektedir²⁰⁷.

Bu bağlamda makul davranış, tacirin kendi işletme koşullarına göre gösterebileceği asgari dikkati değil; faaliyette bulunduğu sektördeki makul, öngörülü ve dikkatli bir tacirin göstereceği özen düzeyini esas almaktadır²⁰⁸.

SMK m. 59/2 ile TTK m. 18/2 hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda, tacirler bakımından aranacak özen yükümlülüğünün daha yüksek bir seviyede tutulması gerektiği kanaatine varılmaktadır. Nitekim TTK m. 18/2 çerçevesinde, SMK m. 59/2’de yer alan “makul yollarla bilme” ifadesi; somut olayın özelliklerine göre, ilgili tasarımcı tacirden olağan araştırma yöntemlerini kullanarak bilgi edinmesini ve sektörel gelişmeleri takip etmesini ifade etmektedir. Bu düzenleme, tacirler bakımından, faaliyet gösterilen sektördeki tasarımların bilinçli biçimde araştırılması ve sorgulanması yönünde belirli bir standart oluşturmayı amaçlamaktadır.

²⁰⁶ Cangül, 2025, s. 980-990

²⁰⁷ Cangül, 2025, s. 980-990

²⁰⁸ Cangül, 2025, s. 980-990

Dolayısıyla tacirin göstermesi gereken özen, pasif değil, aktif bir çabayı gerektirmektedir²⁰⁹.

Bu kapsamda, tacirlerin faaliyet alanlarına ilişkin güncel sektörel gelişmeleri takip edebilmek için; tanıtım katalogları, sosyal medya ağları, elektronik ticaret platformları, internet siteleri ile görsel ve yazılı medya kaynaklarından yararlanmaları; ayrıca yurt içi ve yurt dışında düzenlenen fuar ve sergilere katılmaları, ticari hayatın olağan gereklerindendir. Keza rekabet ortamında, rakiplerin ürün ve politikalarının izlenmesi, ticaretin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle, iyiniyetin koruyucu etkisinden yararlanmak isteyen bir tacirin, faaliyet gösterdiği sektördeki ürün ve tasarımları ve bu alandaki güncel gelişmeleri makul yollarla bilmesi ya da bilebilecek durumda olması beklenir²¹⁰.

Bu çerçevede, tasarımcı tacirin; sektörüyle ilgili yurt içi ve yurt dışı fuar ve sergilere katılması, sektörel katalog ve yayınları takip etmesi; ayrıca Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi (EUIPO) ile Türk Patent veri tabanlarını incelemesi, sektöre ilişkin temel kaynakları, sosyal medya ağlarını ve elektronik ticaret platformlarını izlemesi makul bir beklenti olarak değerlendirilmelidir²¹¹.

Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, bir kararında²¹²;

“Davalının basiretli bir tacir olmasının beklenmesi nedeniyle kendisinin de içinde bulunduğu ilgili piyasada daha önce kamuya sunulmuş olan ürünler hakkında yeterli derecede bilgiye sahip olduğunun kabulü gereklidir.” şeklinde tespitte bulunmuştur.

Bununla birlikte, tescilsiz tasarımın yalnızca yerel düzeyde, sınırlı bir gruba tanıtılması ve ulusal veya uluslararası ölçekte bir bilinirliğe ulaşmamış olması hâlinde,

²⁰⁹ Cangül, 2025, s. 980-990

²¹⁰ Cangül, 2025, s. 980-990

²¹¹ Cangül, 2025, s. 980-990

²¹² HGK, E:2013/11-209, K:2013/339

üçüncü kişi tacirin bu tasarımdan haberdar olmaması mümkündür. Benzer şekilde, tescilsiz tasarımın yalnızca kapalı gruplara (örneğin özel müşteri katalogları aracılığıyla) sunulması ve kamusal erişimin zor olması durumunda, üçüncü kişi tacirin bu tasarımı bilmesinin makul olarak beklenemeyeceği kabul edilmelidir²¹³.

D- Önceki, Kullanım Nedeniyle Doğan, Hak

Önceki, kullanım nedeniyle doğan hak, yenilik şartının arandığı sınai haklar olan tasarım, patent ve faydalı model bakımından tanınmış olup; marka ve telif hakları açısından söz konusu değildir. Bununla birlikte, bu hak, tasarım türleri arasında niteliği gereği yalnızca tescilli tasarımlara karşı ileri sürülebilecek bir haktır. Zira yasal düzenleme çerçevesinde önceki kullanım hakkının varlığı, tescil için yapılan başvurunun tarihi esas alınarak değerlendirilmektedir²¹⁴.

Bu nedenle, tescilsiz tasarımlar bakımından bir başvuru tarihi söz konusu olmadığından, tescilsiz tasarım sahibine karşı önceki kullanımdan doğan hak ileri sürülmesi mümkün değildir. Aynı şekilde, tescilsiz tasarım sahibinin de önceki kullanıcıya karşı bu kapsamdaki bir hakka dayanması söz konusu olamaz. Zira tescilsiz tasarım, SMK m. 59/2 uyarınca yalnızca kopyalamaya karşı korunmakta olup, önceki kullanıcı zaten bağımsız üretim yapan kişi konumundadır²¹⁵.

Bu yaklaşım, 6 / 2002 sayılı Topluluk Tasarımları Hakkında Konsey Tüzüğü'nün 22. maddesi bakımından uyumludur. Anılan düzenlemeden, önceki kullanım hakkının yalnızca tescilli tasarımlar bakımından geçerli olduğu açıkça anlaşılmaktadır²¹⁶.

Nitekim Şehirli de, SMK'da tescili esas alan hükümlerin tescilsiz tasarımlar bakımından uygulanamayacağını belirtmekte; bu bağlamda, tescilsiz tasarımlar için

²¹³ Cangül, 2025, s. 980-990

²¹⁴ Kuntoğlu, 2024, s. 512-520

²¹⁵ Kuntoğlu, 2024, s. 512-520

²¹⁶ Kuntoğlu, 2024, s. 512-520

geçerli olmayan kurumlar arasında “hoşgörü süresi” ile birlikte “önceki kullanımdan doğan hakkı” da saymaktadır²¹⁷ .

²¹⁷ Kuntoğlu, 2024, s. 512-520

SONUÇ

Tescilli tasarımlara kıyasla tescilsiz tasarımların takibi ve korunması farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Tescilsiz tasarımların nasıl korunacağı yönünde doktrinde çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Kimi görüşe göre SMK'ya göre daha genel ve tamamlayıcı hüküm olan haksız rekabet hükümlerine göre korunmalıdır ve TTK üzerinden korumanın kapsamı belirlenmelidir.

Diğer görüşe göre kümülatif koruma gündeme gelmekte ve tescilsiz tasarımlar aynı anda birden fazla sınai mülkiyet hakkı korumasından yararlanabilmekte aynı zamanda sınai mülkiyet hakları koruması ile haksız rekabet hükümleri korumasından birlikte yararlanabilmektedir.

Doktrinde tartışmalı olmayan kısım ise tescilsiz tasarımlar eğer şartlarını taşıyorsa diğer fikri ve sınai mülkiyet haklarına dâhil edilip o kategorilerde, kendi sicillerine tescil edilerek daha kolay koruma kazanırlar. Örneğin tescilsiz bir tasarım aynı zamanda eser olmanın şartlarını taşıyorsa, sahibinin, hususiyetini, haiz olup FSEK'teki eser tiplerinden birine girebiliyorsa korunabilecektir.

Tescilsiz bir tasarım marka olma şartlarını taşıyorsa, benzerlerinden ayırt edilmesini sağlayan bir işaret ise yine marka siciline tescille TÜRKPATENT nezdinde korunabilecektir. Yine patent veya faydalı model olma şartlarını taşıyorsa, buluş basamağı içerme ve sanayiye uygulanabilir olma vasfını haiz ise yine TÜRKPATENT nezdinde patent veya faydalı model siciline tescil edilerek korunabilecektir.

Tescilsiz tasarımlarda herhangi bir sicile kayıt olmadığından önceki kullanımdan doğan hak sahibi olunamaz çünkü önceki hak sahibinin tespiti zor olacaktır, evleviyetle sicile güven ilkesinden bahsedilemez.

Tescilsiz tasarımın sahibi, üçüncü kişilerce tasarımının kopyalandığını iddia ediyorsa tecavüz davası açabilecektir. Burada davalı tarafın iyiniyeti değerlendirilirken

makul yollarla bilebilecek durumda olmasına dikkat edilir; tacir olması durumunda basiretli bir tacir olarak TTK hükümleri uyarınca gerekli dikkat ve özeni göstermesi şartı aranır.

Tescilsiz tasarımların korunması; koruma süresinin dolması, yenilememe ve vazgeçme, hükümsüzlük sebepleriyle sona erer.

Kanaatimizce tescilsiz tasarımların, şartlarını sağladığı fikri ve sınai hak kategorilerine dâhil edilerek korunması, bu kapsam dışında kalanların ise TTK gereği genel düzenleme olan haksız rekabet hükümleriyle korunması avantajlı görünmektedir, aynı anda her iki korumanın şartlarını sağlıyorsa kümülatif korumanın uygulanması evleviyetle avantajlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bozgeyik, H., & Er, S. (2019). TASARIMLAR İÇİN KÜMÜLATİF KORUMA. **Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi**, 5(1), 19-38.
- Cangül, M. (2025). SINAİ MÜLKİYET KANUNU'NA GÖRE TESCİLSİZ TASARIM HAKKININ KORUNMASINDA ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN İYİNİYETİNİN ETKİSİ. **Adalet Dergisi**, (74), 977-997.
- Fidan, İ. (2011). **Tescilsiz tasarımların korunması**. (Yayımlanmamış doktora tezi)
- Kuntoğlu, Ö. F. (2024). TASARIM HUKUKUNDA ÖNCEKİ KULLANIMDAN DOĞAN HAK. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, (60), 511-536.
- Sert, M. (2019). **Sınai mülkiyet kanununa göre tescilsiz tasarımların korunması**. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- Suluk, C. (2014). Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Tescilsiz Sınai Ürünlerin Haksız Rekabet Hükümleri ile Korunması. **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 18(2), 157-174.
- Suluk, C., Karasu, R., & Nal, T. (2024). **Fikri Mülkiyet Hukuku**.
- Şehirali, F. H. (2014). **Tasarımların haksız rekabet hükümlerine göre korunması: fikrî mülkiyet-haksız rekabet hukuku ilişkisi odaklı bir inceleme**. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Tüzgen, A. H. (2023). **Tescilsiz tasarımların hukuken korunması**. Onikilevha Yayıncılık.
- Yurduseven, Ş. (2017). 6769 SAYILI SINAİ MÜLKİYET KANUNU İLE TÜRK TASARIM HUKUKUNDA YENİ DÖNEM. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, (31), 669-690.

ÖZET

Tescilsiz tasarımların hukukumuzda nasıl korunacağı hususunda doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Temel sorun tescilli tasarımlarda olduğu gibi herhangi bir sicile kayıt olmadığından tasarım hakkı, hakkın sahibi ve üçüncü kişilerin tecavüzü durumlarında nasıl korunacağıdır. Bu hususta en pratik çözüm tescilsiz tasarımların, şartlarını sağladığı fikri ve sınai hak kategorisine dahil edilerek bu hakların sağladığı korumadan yararlanması ve sınai hak sicillerine tescil edilerek daha güvenli ve objektif korunmasıdır. Tescilsiz bir tasarımın koruma süresi üç yıldır.

Tescilsiz tasarım eğer sahibinin hususiyetini taşıyor ve aynı zamanda FSEK’te sayılan eser kategorilerine dâhil edilebiliyorsa artık FSEK kapsamında eser olarak korunabilecektir ancak eserlerin de sicile kayıt edilmiyor oluşu sebebiyle kesin koruma sağlamadığı yönüyle eleştirilmektedir yine de hukuk düzeni boşluk kabul etmediğinden bu kategoriye dâhil edilmesi avantajlı görülmektedir. Eser olarak korunan tasarım hakkı, eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden sonraki yetmiş yıl boyunca korunacak ardından kamuya mal olacaktır.

Tescilsiz tasarım eğer benzerlerinden ayırt edilmesini sağlayan herhangi bir işaret sebebiyle marka olma şartlarını taşıyorsa yine TÜRKPATENT nezdinde tutulan marka siciline tescil edilebilecek, on yıl boyunca korunabilecek ve bu süre yenilenebilecektir.

Tescilsiz tasarım eğer yenilik, tekniğin bilinen durumunun aşılması ve sanayiye uygulanabilirlik şartlarını taşıyorsa TÜRKPATENT nezdinde tutulan patent siciline tescil edilebilecek ve patent olarak yirmi yıl korunabilecektir, bu sürenin sona ermesi halinde kamuya mal olacaktır. Tescilsiz bir tasarım eğer sadece yeni ve sanayiye uygulanabilir olma şartlarını karşılıyor ancak buluş basamağı içermiyorsa faydalı model

olarak TÜRKPATENT nezdinde tutulan faydalı model siciline tescil edilebilecek ve on yıllık koruma süresine sahip olacak, sürenin sona ermesi halinde kamuya mal olacaktır.

Tescilsiz tasarımın herhangi bir fikri ve sınai hak kategorisine dâhil edilemediği durumlarda, TTK uyarınca haksız rekabet hükümleriyle korunabileceği öne sürülmüştür. Diğer bir görüşe göre fikri ve sınai hak kategorilerine dahil edilebildiği halde kümülatif korumadan yararlanarak haksız rekabet hükümlerine yine başvurulabilecektir.

Tasarım hakkı; sürenin dolması, hükümsüzlük, yenilememe veya vazgeçme sebepleriyle sona erer.

Anahtar Kelimeler: Haksız Rekabet, Sınai Ürün, Kümülatif Koruma, Tasarımın Kopyalanması, Tescilsiz Tasarım Hakkı.

ABSTRACT

Different views have been put forward in legal doctrine regarding how unregistered designs should be protected under our legal system. The main issue arises from the absence of any registration in an official registry, unlike registered designs, which creates uncertainty as to how the design right itself, the right holder, and the protection against infringements by third parties should be safeguarded. In this respect, the most practical solution is to include unregistered designs within the category of intellectual and industrial property rights, provided that they meet the relevant requirements, so that they may benefit from the protection afforded by these rights and be registered in industrial property registries, thereby ensuring more secure and objective protection. The protection period for an unregistered design is three years.

If an unregistered design bears the personal characteristics of its creator and can simultaneously be classified within one of the categories of works enumerated in the Law on Intellectual and Artistic Works (FSEK), it may be protected as a work under the FSEK. However, since works are also not subject to registration, this form of protection is criticized for not providing absolute legal certainty. Nevertheless, as the legal system does not tolerate gaps, inclusion within this category is considered advantageous. A design protected as a work is safeguarded for the lifetime of the author and for seventy years following the author's death, after which it enters the public domain.

If an unregistered design meets the requirements to qualify as a trademark by virtue of any sign that enables it to be distinguished from similar designs, it may be registered in the trademark registry maintained by the Turkish Patent and Trademark Office (TÜRKPATENT). In such a case, it will be protected for ten years, and this period may be renewed.

If an unregistered design satisfies the requirements of novelty, inventive step, and industrial applicability, it may be registered in the patent registry maintained by TÜRKPATENT and protected as a patent for a period of twenty years, after which it will enter the public domain. If an unregistered design meets only the requirements of novelty and industrial applicability but lacks an inventive step, it may be registered as a utility model in the utility model registry maintained by TÜRKPATENT, thereby enjoying a protection period of ten years, after which it will also enter the public domain.

In cases where an unregistered design cannot be included within any category of intellectual or industrial property rights, it has been argued that it may be protected under the provisions on unfair competition pursuant to the Turkish Commercial Code (TCC). According to another view, even where an unregistered design can be included within intellectual and industrial property categories, recourse to the provisions on unfair competition may still be possible through cumulative protection.

Design rights may terminate due to the expiration of the protection period, invalidation, failure to renew, or waiver.

Keywords: Unfair Competition, Industrial Product, Cumulative Protection, Design Copying, Unregistered Design Right.